

34(391)
02.12.2014

Հրատարակվում է
1999թ. սեպտեմբերից

Ճանաչել գիմաստությունն եւ գիտարար, իմանալ զբանս հանճարոյ

ԼՍԱՐԱՐ

Լусарар

ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ԹԵՐԻԹ

Lusarar

ԿԱՅԱՑՄԱՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆ ԶԱՆԱՊԱՐԿ

Արցախի գիտակրթական գլխավոր օջախը՝ մայր բուհը, 45 տարեկան է: Ուսումնական տարեշրջանը սկսվել է մշակակալի իրադարձությունը արժանավայել նշելու կապակցությամբ բազմաթիվ միջոցառումների կազմակերպումով, որոնք արգասիք էին մայր բուհի ոչ միայն ներկայիս համգրվանի, այլև անցած չորսուկես տասնամյակի փառավոր ճանապարհի: Իսկ տոնակատարության զագաթնակետը նույնքան 28-ն էր, երբ Արցախի մայր բուհի հարկի տակ երկրի օրենսդիր և գործադիր մարմինների ղեկավարների, բուհի նախկին ղեկավարների, պրոֆեսորադասախոսական կազմի, շրջանավարտների, ուսանողների մասնակցությամբ հանդիսավորապես նշվեց հարազատ կրթության 45-ամյակը: Միջոցառման մասնակիցները նախ հարգանքի տուրք մատուցեցին Արցախյան պատերազմում իրենց կյանքը հայրենիքին զոհաբերած բուհի շրջանավարտների հիշատակին, որից հետո ԱրՊՀ նիստերի մեծ դահլիճում մասնակցեցին հորեյանական միստի:

Այն սկսվեց մայր բուհի օրհներգի հնչեցմամբ: Լեռնային Ղարաբաղի պատմամշակութային, կրթական հարուստ ժառանգությունը, բարձրակարգ մտավորական ուժի առկայությունը պահանջում էին ունենալ բարձրագույն կրթության օջախ, սակայն Արթրեանի իշխանությունները, հարազատ մնալով իրենց հայատյաց քաղաքականությանը, իբր անսակով դարաբաղցիների ցանկությանը, Ստեփանակերտում

բացեցին Բաքվի մանկավարժական ինստիտուտի մասնաճյուղը՝ նպատակ ունենալով դարաբաղցիներին կտրել մայր Հայաստանից, իսկ հետագայում բուհը ինքնուրույն դարձնելով արդեթանական սեկտորով՝ նպաստել Ղարաբաղի հայ բնակչության նկատմամբ սպիտակ եղեռնի իրագործմանը: Սակայն այդով հանդերձ, Ստեփանակերտի մանկավարժական դարձավ ազգային գաղափարների կուտակման և տարածման կենտրոն, ինչն ավելի ընդարձակվեց 88-ին: Իսկ Արցախյան պատերազմի տարիներին նրա ուշիմ ուսանողները քաջարի տղաների հետ միասին դարձան հայրենիքի վահանը ու սուրը, որոնցից շատերը զոհվեցին հայրենիքի համար մղված մարտերում:

Հանդիսավոր միստի մասնակիցները լուսնային լուսնով հարգեցին վասն հայրենյաց նահատակվածների հիշատակը: Հորեյանի կապակցությամբ ներկայացրին առաջինը շնորհավորեց համալսարանի ղեկավար Մանուշ Մինասյանը: Նրա գնահատմամբ՝ Արցախի մայր բուհը մեկն է հոգևոր և գիտական այն արժեքներից, որն արարել, ստեղծել է իր հետևում մի քանի հազարամյակ թողած հայ ժողովուրդը՝ անցնելով մաքառումների, արհավիրքների ու դաժան փորձությունների միջով: «Հետադարձ հայացք ձգելով բուհի անցած ճանապարհին՝ հպարտությամբ կարելի է փաստել, որ կրթության իր գոյության բոլոր տարիներին ճիշտ է հասկացել ու սրբությամբ է կատարել իր առաքելությունը»,- ասաց Մ. Մինասյանը: ԱրՊՀ ղեկավարը երախտագիտության խոսք ուղղեց բոլոր նրանց, ովքեր կանգնած են եղել համալսարանի ստեղծման ակունքներում, ովքեր իրենց աշխատանքով ու վաստակով նպաստել են

նրա կայացմանն ու զարգացմանը, բոլոր դասախոսներին ու աշխատողներին, որոնց համար համալսարանը դարձել է հարազատ օջախ, բուհի բոլոր ժամանակների ղեկավարներին, ովքեր կատարել են բարձրագույն աշխատանք, և, իհարկե, բոլոր շրջանավարտներին (նրանց թիվը 22 հազար է), ովքեր իրենց գիտելիքներով ու կարողություններով միշտ բարձր են պահել բուհի պատիվն ու հեղինակությունը:

Համալսարանականներին շնորհավորեց և ջերմ բարեմաղաքանքներ հղեց Աժ նախագահ Աշոտ Դուլսյանը, ով ամեն անգամ հպարտությամբ է նշում իր՝ ԱրՊՀ շրջանավարտ լինելու փաստը: «Եթե հետադարձ հայացք ձգենք ու նայենք բուհի անցած ճանապարհին, կարող ենք ասել, որ չնայած դեռևս երիտասարդ տարիքին ու ստեղծված լինելով շատ բարդ ու քաղաքական ծանր իրավիճակում գիտական մեր օջախը միշտ էլ եղել է մեր ժողովրդի հավատարիմ ու զորավոր ուղեկիցը, նրա մտավոր հարուստ գիտանոցը և հայրենասեր ու նվիրյալ մասնագետների պատրաստման դարձնողը»,- ասաց նա: Նրա խոսքով՝ չնայած ծանր ու դժվարին, բայց անցած բոլոր փուլերում էլ ամրապնդվել են համալսարանական ավանդույթները: Եվ ամենամեծ ձեռքբերումը, Ա. Դուլսյանի կարծիքով, նրա տասնյակ հազարավոր շրջանավարտներն են, որոնք կարող են այսօր էլ օգտակար լինել՝ ձևավորելով «Շրջանավարտների միություն» հասարակական կազմակերպությունը:

Արցախի խորհրդարանի ղեկավարը տոնի կապակցությամբ պատվոգրերով պարգևատրեց տնտեսաիրավաբանական ֆակուլտետի դոցենտներ Ռիտա Առուստամյանին և Շուշանիկ Ասրյանին:

Արցախի մայր բուհի նշանակալից դերը կարևորեց և դասախոսների պաշտատանը բարձր գնահատեց վարչապետ, համալսարանի

խորհրդի նախագահ Արա Հարությունյանը: «Համոզված եմ՝ ոչ միայն անցյալում և այսօր, այլև ապագայում ևս մեծ է լինելու համալսարանի դերը պետականաշինության երկարատև գործընթացում: Այս 45 տարիների ընթացքում մեր դասախոսները պատվով են կատարել իրենց առաքելությունը և վստահ եմ, որ այդպես լինելու է նաև ապագայում»: Որպես ասվածի առիթավառ՝ համալսարանի դասախոսների մի մեծ խումբ արժանացավ վարչապետի հուշամեդալին ու կառավարության պատվոգրերին:

Հորեյանական օրվա առթիվ շնորհավորանքի ու ողջույնի խոսք

ասաց ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարար Սլավա Ասրյանը, ով միշտ կանգնած է եղել համալսարանականների կողքին: «Բոլոր ժամանակներում էլ,- ասաց Ս. Ասրյանը,- մեր դասախոսները, հաղթահարելով դժվարությունները, կարողացել են կատարել իրենց գերագույն նպատակը՝ հանրապետության համար որակյալ մասնագետների պատրաստում, գիտության զարգացում... Այսօր մայր բուհը որոշակի հաջողությունների է հասել՝ համաքայլ իրականացնելով եվրոպական կրթական բարեփոխումները, բարձրագույն կրթության համակարգը Բոլոնիայի գործընթացին անդամակցելու հայտ ներկայացնելով»: Ս. Ասրյանի հավաստմամբ՝ համալսարանի խնդիրները գտնվում են իշխանությունների ուշադրության կենտրոնում և աստիճա-

նաբար իրենց լուծումը կգտնեն: Համալսարանի կայացման ճանապարհին մեծ դեր են ունեցել նրա բոլոր ղեկավարները՝ ստեղծման օրից առ այսօր: Արցախի մայր բուհի կառավարման, նրա կայացման ու զարգացման գործում ունեցած ներդրման համար ԼՂՀ ԿԳ նախարարի հրամանով պատվոգրերով և արժեքավոր մեդալներով պարգևատրվեցին նախկին ղեկավարներից Շահեն Աբրահամյանը, Բահաթուր Դավթյանը, Համլետ Գրիգորյանը, Ստեփան Դադայանը և ներկայիս ղեկավար Մանուշ Մինասյանը:

Բուհի 45-ամյակի կապակցությամբ և երկարամյա ծառայության համար ղեկավարի հրամանով ԱրՊՀ ոսկե մեդալով պարգևատրվեցին կերպարվեստի ամբիոնի վարիչ Լավրենտ Ղալայանը, հայոց լեզու և գրականություն և օտար լեզուների ֆակուլտետի ղեկավար Էլենուրա Հայրապետյանը, ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետի ղեկավար Կարեն Արամյանը: Մի շարք վաստակաշատ դասախոսներ և այլ ստորաբաժանումների աշխատողներ արժանացան պատվոգրերի, դրամական պարգևների ու հուշանվերների:

«Երբ խոսք է գնում մեր համալսարանի հիմնադրման մասին, պետք է ասել, որ այն ոչ թե առանձին անհատների նախաձեռնությունն է եղել, այլ մեր ժողովրդի, հասարակության, դարաբաղցիների անցած ուղու օրյեկտիվ պահանջը: Դա 60-ական թվականներին էր, այն ժամանակ, երբ ունեցել ենք կայացած սոցիալ-տնտեսական համակարգ, կայացած մտավորականություն, կրթական համակարգ և այլ ամբողջ պահանջը եղել է բարձրագույն կրթության հաստատություն ունենալը»,- ասաց բուհի առաջին ղեկավար Շահեն Աբրահամյանը:

Հանդիսավոր միստն ուղեկցվեց համալսարանի ուսանողների երաժշտական կատարումներով: Վերջում ցուցադրվեց համալսարանականների պատրաստած տեսաֆիլմը մայր բուհի անցած ուղու մասին:

Սեփ. լրատվություն

ՇՐՈՒՄ, ՈՐ ՊԵՏԷ ԲԱՐՉՐԱՆԻ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՎԵՐԱՓՈԽԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆԸ

Կրթության գերազանցության ազգային ծրագիր. ահա այն նորը, որը պատրաստվում են ներդնել հանրակրթության մեջ և որի շուրջ հանրային քննարկումներ են սկսվել երևանում, Հայաստանի մարզերում, Արցախում: Նույնքան 28-ին Ստեփանակերտի «Վալենտ գարդեն հոթել»-ում ներկայացուցչական մեծ խումբ էր հավաքվել. կրթության բնագավառի պատասխանատուներ, ուսուցիչներ, հասարակական, քաղաքական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ և ուրիշներ: Նրանք հրավիրվել էին մասնակցելու Կրթության գերազանցության ազգային ծրագրի (ԿԳԱԾ) ներկայացմանը և քննարկմանը: Ներկա էին ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարար Սլավա Ասրյանը, ծրագրի հեղինակ, «Այբ» կրթական հիմնադրամի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ, ՀՀ Նախագահի խորհրդական կրթության գծով Տեր Մեսրոպ քահանա Արամյանը և այլ ներկայա-

ցուցիչներ: Հանդիպումը բացեց «Այբ» հիմնադրամի

գործադիր տնօրեն Դավիթ Սահակյանը: Ողջունելով մասնակիցներին՝ նա տեղեկացրեց, որ Կրթության գերազանցության ազգային

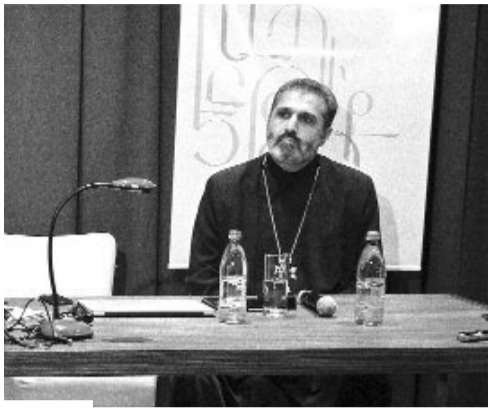
ծրագիրը արդեն մեկ տարի է՝ հանրային լուսններ է անցնում, որոնց արդյունքում լրանակվելով՝ հաջորդ տարվա մարտ ամսին կստանա իր վերջնական տեսքը:

Ծրագիրը ողջունեց ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարար Ս. Ասրյանը՝ ասելով, որ կարևոր թեմա է քննարկվում: Կրթության ոլորտը, հատկապես հանրակրթությունը, միշտ էլ գտնվել է հասարակության և իշխանությունների, կառավարման ոլորտի պատասխանատուների ուշադրության կենտրոնում: Այսօր մեր դպրոցը բարեփոխման փուլ է ապրում, և այստեղ նոր առաջարկություններ են արվում, որոնք պետք է նպաստեն կրթության որակի բարձրացմանը: Նախարարը շեշտեց կրթության պահպանողական համակարգ լինելը, որը չի սիրում արագ փոփոխությունները՝ նշելով, որ ինչ որ արվում է, հենվում է անցածի, մեր ունեցածի, ձեռքբերումների վրա, և այս ծրագիրն էլ ստեղծվելու է

այդ հիմքի վրա: Մեկուսացված լինելը չի բերի հաջողությունների, համոզված է նախարարը: Եվ քանի որ Արցախի կրթական համակարգը Հայաստանի հետ գտնվում է նույն դաշտում, նրա հետ միասին որոշեցրել է եվրոպական կրթական համակարգին ինտեգրվելու գաղափարը, ինչից էլ բխում է, որ գործողություններ պետք է լինեն միասնական՝ իհարկե, տեղական կառավարման և հանրային կառավարման միջոցով: ՀՀ ԿԳ նախարարի հետ քննարկելով առաջարկվող ծրագիրը՝ Ս. Ասրյանի առաջարկությամբ նրանում ընդգրկվել է նաև Արցախը, և պայմանավորվածության համաձայն էլ տեղի են ունենում քննարկումները: «Այն, որ միջազգային չափանիշներով դպրոց ԼՂՀ-ում ունենալը անհրաժեշտություն է, ոչ մի խոսք լինել չի կարող», - կարծում է ԼՂՀ ԿԳ նախարարը՝ շնորհակալություն հայտնելով ծրագրի հեղինակներին՝ ի դեմս Մեսրոպ քահանա Արամյանի՝ նման նախաձեռնության համար:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՇԱՐՓՈՒՄ, ՈՐ ՊԵՏՔ Ե ԲԱՐՁՐԱՆՆԻ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՎԵՐԱՓՈՒՄ Ե ԶԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆԸ

1 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ. ԻՆՉ Ե ԱՅՆ

Ներկայացնում է նրա հեղինակ Տեր Մեսրոպ քահանա ԱՐԱՄՅԱՆԸ:

Ծնվել է 1966թ. հունիսի 20-ին Երևանում: 1983թ. ավարտել է Երևանի Ա. Շահինյանի անվան ֆիզիկամաթեմատիկական հատուկ դպրոցը: 1990թ. ավարտել է Մոսկվայի ֆիզիկամաթեմատիկական ինստիտուտը՝ տեսաբան-ֆիզիկոսի և ինժեների որակավորմամբ: 1993թ. ավարտել է Սայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի քահանայի դասարանը և ձեռնադրվել քահանա: 1993թ. հիմնել և գայտոր դեկավարում է «Գանձասար» աստվածաբանական կենտրոնը՝ իբրև տնօրեն և գլխավոր խմբագիր: Տեր Մեսրոպը հայ Առաքելական եկեղեցու Արցախի թեմի թեմական խորհրդի անդամ է և երկու անգամ՝ 1995 և 1999թթ., ազգային եկեղեցական ժողովի պատգամավոր է ընտրվել Արցախից: 2002թ. Մեսրոպ քահանա Արամյանը հիմնադրել է «Վեմ» ռադիոկայանը և մինչև օրս նրա տնօրենը և գլխավոր խմբագիրն է: 2004թ. հիմնել և մինչև օրս դեկավարում է «Վեմ-մեդիա արվեստներ» ստուդիան: 2006թ. մի խումբ ընկերների հետ համատեղ ստեղծել է «Այբ» կրթական հիմնադրամը, որի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահն է: 2010թ. «Վեմ-մեդիա արվեստներ» թողարկել է միջազգային բազմաթիվ պարզանքների ու մրցանակների արժանացած «Արարատից Սիրո» փաստավավերագրական ֆիլմը, որի սցենարի հեղինակը և պրոդյուսերը Մեսրոպ քահանա Արամյանն է: 2011թ. «Այբ» հիմնադրամի կողմից ստեղծվել է «Այբ» ավագ դպրոցը, որի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահը և կրթական ծրագրերի հեղինակը Մեսրոպ քահանա Արամյանն է: Դեղինակել է բազմաթիվ գրքեր, հոդվածներ, ռադիո և հեռուստատեսային հաղորդումներ, ֆիլմեր, կրթական ծրագրեր ու նախագծեր:

Ամուսնացած է, ունի յոթ զավակ:

- Սա մենք կոչում ենք ծրագիր, որովհետև այլ կերպ չենք կարող նախաձեռնություններ ներկայացնել կառավարությանը, բայց իրականում, ինչ պետք է անենք, չի տեղավորվում «Ծրագիր» հասկացության ծիրի մեջ: Սա ավելի շուտ մի առաքելություն է, և մենք ձեզ հետ այսօր հանդիպում ենք այստեղ, որպեսզի փորձենք ձեզ մասնակից դարձնել այս կարևոր առաքելությանը: Ոմանք կարող են մտածել, որ ահա կրթության բարեփոխման հերթական մի ծրագիր է ներկայացվում: Կլինի, չի լինի՝ Աստված գիտի: Պաշտոնական անվանումը կրթության գերագնացության ազգային ծրագիր է, բայց առաքելության ոգով կատարվող գործ է: Ծրագիրն իրականացնողներն են 33 կառավարությունը և «Այբ» կրթական հիմնադրամը: Այն ունի նաև միջազգային գործընկերներ՝ Քեմբրիջի համալսարանը և Լոնդոնի կրթության ինստիտուտը: Այսինքն՝ ծրագիրը ազգային է, բայց իր հիմքով հետապնդում է ամենաբարձր՝ միջազգային որակական չափանիշներ: Նպատակն է՝ որակապես և էապես բարձրացնել հայկական հանրակրթության որակը, այն համապատասխանեցնել աշխարհում գործող ամենաբարձր չափանիշներին, բայց շատ կարևոր մի առանձնահատկությամբ՝ խարսխվում է մեր ազգային արժեքների հիմքի վրա:

Ինչո՞ւ է այստեղ հայտնվել «Այբ» հիմնադրամը: Նրա գործունեության մասին շատերը գիտեն տարբեր ուղի մրցույթներով, կրթական ծրագրերով: Արդեն 9-րդ տարին է, ինչ մենք Հայաստանում գործում ենք և իրականացնում ենք մրցույթներ՝ «Կենդուրու», «Մեղու», ուսուցիչների համար վարպետության դասեր, առարկայական խորացված դասընթացներ, լաբորատորիաներ և այլն, փորձել ենք աշ-

խարհի առաջատար տեխնոլոգիաները բերել, կիրառել տարբեր դպրոցներում, փորձարկել տարբեր ծրագրեր, տեսնել ժամանակի մեջ ինչպես են դրանք աշխատում: Եվ այդ ամենը պատահականորեն չենք արել, որովհետև մենք ուզում ենք ստեղծել 21-րդ դարի հայկական դպրոցի մոդելը: Փորձարկումներից վեց տարի աշխատելուց հետո մենք բացեցինք «Այբ» ավագ դպրոցը ու այնտեղ այդ բոլոր բարձրագույնը հավաքեցինք մեկ միասնական պատկերի մեջ: Եվ այն, ինչ որ ունենք այդ դպրոցում, ոչ միայն շատ զոհաբերիչ է, այլ և նույնիսկ օրինակելի է համաշխարհային առումով: Այսինքն՝ մենք կարողացանք հավաքելով համաշխարհային լավագույն փորձը և մեր ակունքներից եկող իմաստությունը, սինթեզել այդ ամենը և դրա հիման վրա ստեղծել մի շատ մրցունակ համակարգ: 1000-ից ավելի դասագրքեր ենք ուսումնասիրել, լավագույն դասագրքերը թարգմանվել են հայերեն, որպեսզի վստահ լինենք, որ այսօր հայ երեխան հնարավորություն ունի իր մայրենի լեզվով աշխարհի լավագույն դասագրքերով, մեթոդաբանականներով սովորել և նաև հաղորդակից լինելի արագալսելի հոգևոր արժեքներին:

Իսկ ինչի՞ համար ենք սա արել: Որ գլուխ գովենք և առանձնանանք մյուսներից: Ի սկզբանե մենք ասել ենք, որ կրթությունը որևէ մեկի սեփականությունը չէ: «Այբ» դպրոցը դարձել է մի լաբորատորիա մեր ամբողջ հանրակրթության համար: Հայաստանի տարբեր ծայրերից ուսուցիչներ, տնօրեններ, երեխաներ գալիս-տեսնում են այդ փորձը, և փորձում ենք այն տարածել ամբողջ Հայաստանով մեկ: Մեր հոգաբարձության հետ պարբերաբար 33 նախագահը հանդիպում է, և քննարկումներ էին տեղի ունենում: Նպատակն էր՝ հասկանալ ինչ կա աշխարհում, և ինչպես մենք կարող ենք բարեփոխել մեր կրթության որակը, ինչպես կարող ենք մեր այս ստեղծածը դարձնել բոլորին, այսինքն՝ Հայաստանում և Արցախում բոլորին տալ լավագույն կրթության հնարավորություն: Եվ ահա այս քննարկումների արդյունքում ծնվեց ԿԳՄԸ գաղափարը: Պայման դրվեց, որ ծրագիրը պետք է համապատասխանեցվի ամենաբարձր չափանիշներին, ու դա պետք է հաստատեն միջազգային համապատասխան կառույցները: Մենք պետք է ունենանք միջազգային գործընկերներ, որոնց հետ մշակենք ծրագիրը: Նրանց կողմից պետք է մշտադիտարկվի ծրագրի կատարման որակը: Մենք բանակցել ենք առաջատար կրթական հաստատությունների հետ և վերջում կանգ ենք առել Քեմբրիջի համալսարանի և Լոնդոնի կրթության ինստիտուտների վրա, որովհետև այսօր նրանք ունեն ամենաբարձր փորձառությունը աշխարհում: աշխատում են 125 երկրներում, շատ երկրներում կրթական բարեփոխումներն ամբողջությամբ կատարվել են նրանց կողմից (Սինգապուր, Հոնկոնգը և այլն):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՐՑԱՎԵՍՏՈՒՄ ԵՎ ԱՆՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Որպես երկիր, ազգ՝ հայ ժողովուրդը ունի՞ այսօր մրցակցային առավելություն աշխարհում, որովհետև 21-րդ դարը դարձել է շատ մրցակցային: Եթե այսօր մեկը կրթության մեջ մարդկային ռեսուրսների շեշտադրում չի կատարում, չունի որևէ ապահովագրություն իր գոյությունը շարունակելու կամ ապագա ունենալու: Եվ այսօր բոլոր ազգերի գերխնդիրն է դարձել կրթական հիմնահարցը. ինչպե՞ս լուծել այս խնդիրը, և ինչպե՞ս նախաձեռնել լավագույն կրթությունը տարբեր մշակույթներում և երկրներում: Մենք՝ հայերս, հաճախ ենք ասում, որ չունենք գազ, նավթ, բայց ունենք մարդկային տաղանդ, մարդիկ, երեխաներ, որոնք մեր հիմնական գանձն են: Բայց եթե մենք մի բան անվանում ենք «գանձ», մշակույթն է, որ այդ գանձին համապատասխան պետք է վերաբերմունք ցույց տալ: Եվ գիտենք, որ գանձերը շատ հաճախ նյութական չեն լինում, լինում են անմկայական՝ հոգևոր գանձեր, որոնք շատ ավելի կարևոր են, քան այն նյութական հարստությունները, որոնք կարող են խաբկանք ստեղծել մարդկանց մոտ: Եվ այդ հոգևոր գանձերը Արցախյան գոյամարտի ժամանակ ձեռն ավելի օգնեցին, քան ֆիզիկական գանձերը: Հոգևոր գանձի գիտակցության շնորհիվ է, որ կարողացանք միավորվել և տանել այդ հաղթանակը:

Եվ երբ մարդու մասին ասում ենք, որ ամենամեծ գանձն է, և մայ ժողովուրդը իսկապես ունի այդ մարդկային տաղանդը, ուրեմն պետք

է փորձենք նրան պատշաճ վերաբերվել: Եվ փորձենք նաև մասնակիցը դառնալ այդ գանձերի մշակման: Ինչո՞ւ ենք այս համարյաին քննարկումները սկսել: Նախ և առաջ այն պատճառով, որ տեսնում ենք, որ մեր հասարակության մեջ կա բավականին մեծ պասիվություն կրթության նկատմամբ: Այլ կերպ ասած՝ հասարակությունը ինքը մասնակիցը չէ, պահանջատերը չէ կրթության: Չկա մարդ, որն ուղղակի կամ անուղղակի ձևով չառնչվի կրթությանը, և որևէ մեկը չի կարող ասել՝ կրթությունն իմ գործն է: Դա բոլորի գործն է և ոչ միայն՝ կրթության մասնագետների: Բայց հասարակությունն այսօր կրթության որակի պահանջ չի ձևավորում: Նա դարձել է մի տեսակ կրթության սպառող, այսինքն՝ որևէ մեկը պարտավոր է կրթություն մատուցել իրեն: Որևէ մեկը պարտավոր չէ: Եթե մենք այդպես մոտենանք կրթությանը, կունենանք այն, ինչ որ ունենք, և երբևիցե կրթության զարգացման հեռանկար չենք ունենա: Այլ կերպ ասած՝ հասարակությունը պետք է տեր կանգնի կրթությանը: Եվ իր բոլոր ուժերով, հնարավորություններով պիտի համախմբված լինի դպրոցի շուրջ: Դպրոցն իրականության մեջ պետք է լինի հասարակության կյանքի կենտրոնը: Ոչ միայն երեխաները, ծնողները, տատիկ-պապիկները, բոլորը պետք է մտնեն դպրոց, և բոլորը պետք է դուրս գան դպրոցից, բոլորն ունեն տալու և վերցնելու բան: Դպրոցը դպրոց է ոչ միայն երեխաների համար. այն իրականության մեջ պետք է լինի կյանքի մեծ դպրոց բոլորի՝ ամբողջ հասարակության համար: Եվ այս քննարկումների նպատակն էլ հենց դա է՝ արթնացնենք մեր մեջ յուրահատուկ ոգի և տեր կանգնենք կրթությանը, կարողանանք բոլոր հնարավոր միջոցներով նպաստել կրթության զարգացմանը, որովհետև հասկանում ենք, որ այդ կրթությունն է կախված մեր ապագան: Այսօր աշխարհում և ցանկացած ծրագիր, սկսած ինչպես պլաններից, անիմաստ կդառնա, եթե չունենա կրթական բազա: Ցանկացած գործարար ծրագիր ունի կրթական մաս, այսինքն՝ ինքը պետք է ցույց տա, որ ապահովելու է ծրագրի իրագործման համապատասխան մարդկային ռեսուրսը, այնպես այդ ծրագիրը կդառնա անիմաստ: Կյանքն այսօր ամբողջովին կախված է կրթությունից: Եթե ուզում ենք իրագործելի տեսլական ունենալ, որպես ազգ ապագա ունենալ, հենց այսօր պետք է մեզանից յուրաքանչյուրը հասկանա, որ ինքը իր ներդրումը պետք է կատարի կրթության մեջ, այնպես ապագայի մասին մեր բոլոր խոսակցությունները կլինեն հաճելի ոգևորություններ: Իրական ընթացք ստանում է միայն այն դեպքում, երբ մենք մեր երեխաներին տալիս ենք իրենց տաղանդը իրագործելու իրական ու լիարժեք հնարավորություն: Չեն ուզում փորձել մեր կրթությունը. ունենք ձեռքբերումներ՝ խորհրդային տարիներից ժառանգած, ի վերջո համակարգ ունենք դարերի խորքից եկող՝ մեր արժեքները, մեր իմաստությունը և այլն, բայց եթե մեզանից յուրաքանչյուրն այսօր հարցնի՞ արդյո՞ք մեր կրթությունն համապատասխանում է մեր տաղանդին, երևի կկասկածենք՝ դա այդպես է, թե՛ ոչ: Ուրեմն, այստեղ իսկապես մենք անելիք ունենք:

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ ԱՄԵՆԱԳԼԽԱՎՈՐ ԳՈՐԾՈՆՆ Ե

Համաշխարհային փորձը ցույց է տալիս, որ կրթությունը գլխավորաբար կախված է մեկ գործոնից՝ ուսուցիչից. ինչպիսի ուսուցիչ ունեն, այնպիսի կրթություն ունեն: Եվ հատկապես այն երկրներն են այսօր աշխարհում առաջատար տեղ գրավում կրթության մեջ, ովքեր կարողացել են ազգային համաձայնության մեջ ստեղծել առաջատար, հզոր ուսուցիչների կրիտիկական գանձված: Երբ ասում ենք կրիտիկական գանձված՝ նկատի ունենք, որ այդ ակնհայտ, բարձրագույն որակները դառնում են ինքնավերարտադրող, այսինքն՝ երբ տարածվում են և կարողանում են այդ կրիտիկական գանձվածն ապահովել: Աշխարհի մի շարք երկրներ ունեն տպավորիչ փորձ. օրինակ, ֆինլանդիայի, Կորեայի կամ Հոնկոնգի կրթական համակարգը: Այդ երկրները կարողացել են լավագույն մարդկային կապիտալը ազգային մեղքի համաձայնությամբ ուղղորդել դեպի կրթություն: «Մասնագիտություն» բառով չեն կարող ուսուցիչ կատարած աշխատանքը բնորոշել: Դա կոչում է, առաքելություն: Դա մարդկանց սրտերում կատարելություն, սովորելու կրակ վառելու մի հատկություն է: Եվ այդ առաքելության բնույթը աստ-

վածային է, մեզ՝ հայերիս համար բարձրագույն մի բան է: Երբ ասում ենք՝ ուսուցիչ, անշուշտ, առաջինը Մեսրոպ Մաշտոցն է գալիս մեր աչքի առաջ: Եվ ամեն ուսուցիչ պիտի նմանվի այդ գերագույն կերպարին: Կատարելատիպը պետք է լինի Մաշտոցը: Բայց մենք նաև ուսուցիչ ենք կոչում մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսին, այսինքն՝ Աստված ինքն է դարձել մեր ուսուցիչը, և իսկապես, ո՞վ կարող է սովորեցնել, եթե ոչ ինքը՝ Աստված: Նշանակում է՝ ուսուցիչը երկրի վրա Աստծո թարգմանն է, Աստծո ներկայացուցիչը: Նա աստվածային մի գործ է կատարում, որովհետև մարդու հոգեկերտումը արարման մի պրոցես է, դա աստվածային բնույթ ունի: Եվ ահա այսպիսի մի սրբազան մասնագիտության մասին ենք խոսում, անվանում ենք մասնագիտություն, բայց դա կոչվում է առաքելություն: Եվ այն, ինչ ցույց են տալիս տարբեր երկրների տպավորիչ օրինակները, որ կարողացել են ստեղծել լավ կրթական համակարգ, ապահովել են առաքյալ ուսուցիչներ այդ համակարգի համար: Պետք է նաև հասկանանք, որ այդ ամենը դարերով ունեցել ենք, երբ նայում ենք մեր պատմությանը: Դարերով ունեցել ենք ներքին մի իմաստություն և կարողացել ենք լավագույն մարդկային ռեսուրսն ուղղորդել դեպի կրթություն: Ովքեր են եղել մեր ուսուցիչները՝ Մաշտոց, Սահակ Պարթև, Հովհաննես Սարկավազ, Մխիթար Գոչ, Հովհաննես Երզնկացի, Գրիգոր Տաթևացի... Երանք եղել են ուսուցիչներ և ուսուցչապետեր: Այսինքն՝ եթե դու տաղանդ ունեիր, փայլում էիր, կարողանում էիր փոխել մարդկային հոգիները, դու անպայման պետք է գնայիր դպրոց և անպայման քո հոգու լույսերից մաս-մաս բաժին հաներիր ապագա սերունդ կերտելու համար: Այդպես է եղել նաև 20-րդ դարում: Ովքեր են եղել 20-րդ դարում մեր ուսուցիչները՝ Աճառյան, Կոմիտաս, Հովհաննյան, Մանանդյան և այլ շատ մեծեր, որոնք, լինելով գիտնական, եղել են դպրոցում՝ հասկանալով, որ ինչ էլ իրենք անեն, ինչ գիտություններով էլ զբաղվեն, ինչ ստեղծագործական թռիչքների մեջ էլ լինեն, պետք է ծառայեն կրթությանը: Որովհետև այդ գանձերը, որ իրենք ունեն, իրենց անձնական սեփականությունը չեն, դրանք ժառանգել են իրենց նախնիներից՝ Աստծո նախախնամությամբ, և սրբազան պարտք ունեն դա փոխանցելու ապագա սերունդին:

Եվ այս ծրագրի հիմնական նպատակն է՝ կարևորել ուսուցչի դերը՝ հասկանալով, որ լավագույն կրթությունը կախված է մեկ գործոնից՝ ուսուցչից: Շատ իրավամետ կրթական համակարգեր, որոնք ցույց են տալիս լավագույն արդյունքներ, և բոլոր մասնագետներն աշխարհում եկել են միասնական եզրահանգման՝ առաջադիմը ուսուցիչն է, համակարգը ծառայում է ուսուցչին: Ֆինլանդիայում, որտեղ ամենագարգած կրթության համակարգն է աշխարհում, ամեն մարդ ուզում է դառնալ ուսուցիչ, որն ամենապատվաբեր մասնագիտությունն է (մի տեղի համար մրցում է 20 հոգի): Եվ թեկուզ ամենաբարձր վարձատրվողը չէ, բայց մի զարմանալի ծագում կա դեպի այդ մասնագիտությունը, սերունդների երկխոսությունը, լավագույն որակները հաջող սերնդին փոխանցելու մեծ ցանկություն, ազգային համաձայնություն կա այս խնդրի շուրջ: Ֆինլանդիայի կրթության նախարարը ցավով ասում է, որ իրեն չհաջողվեց դառնալ ուսուցիչ, ստիպված դարձավ կրթության նախարար:

Մենք ունենք այդ պատմական հիմքերը, տեսնում ենք նաև, որ աշխարհի առաջատար փորձն էլ գալիս է ապացուցելու, որ մենք դարձնում ճիշտ ուղի ենք բռնած եղել, և այս ծրագրի հիմնական նպատակն էլ ուսուցչի դերը կարևորելն է, և մեր հասարակության լավագույն ուժերը ուղղորդելը դեպի կրթության ոլորտ: Գաղտնիք չէ (և սա միայն Հայաստանում չէ), թե ինչ միավորներով են այսօր մարդիկ ընդունվում մանկավարժական բուհեր: Ամենացածր: Այսինքն՝ ստացվում է, որ եթե ուրիշ տեղ անելու բան չունեն, գնում ուսուցիչ են աշխատում: Մինչդեռ ճիշտ հակառակը պիտի լինի: Ամենաբարձր տեղը պետք է լինի դա, և ամենատաղանդավոր մարդիկ պիտի ուզենան ուսուցիչ դառնալ: Իսկ այսօր տաղանդավոր մարդը փնտրում է այն իրագործելու այլ ասպարեզ: Եթե այսօր հասարակական հարցում կատարենք մեր երեխաների շրջանում, թե նրանք ինչ մասնագիտություններ են նախընտրում, կտեսնենք, որ կրթության սպասավորի մասնագիտությունը վերջին տեղերից մեկն է: Վերջերս Լոնդոնի կրթության ինստիտուտի հետ դիտարկումներ ենք կատարել Հայաստանում:

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԲԱԿԱՆԱԿՐԻԱՏ

տանի տարբեր դպրոցներում: Նրանք ասացին, որ վերջերս Անգլիայում սոցիալական հարցում են կատարել դպրոցի շրջանավարտ աշակերտների մեջ՝ հասկանալու, թե որ մասնագիտությունն է համար մեկը երեխաների համար, և պարզվել է, որ առաջին տեղում ուսուցիչն է, երկրորդը՝ գրողը: Եթե մենք հարցնենք, այս երկու մասնագիտությունները հավանաբար կլինեն ամենավերջին տեղում: Նշանակում է, որ մենք՝ որպես հասարակություն, ունենք լուրջ անելիք: Եվ սա չպետք է լինի առանձին ծրագրի նպատակ, այլ պիտի դառնա հասարակության գերհնդիրը: Մենք այս արժեքները, գաղափարախոսությունը, առաքելությունը պետք է կարողանանք տարածել ամբողջ մեր հասարակությունով մեկ:

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԲԱԿԱՆԱԿՐԻԱՏ

Անշուշտ, լավագույն կրթության հնարավորությունը կախված է ուսուցիչից, բայց պետք է նաև նկատի ունենալ, որ ուսուցիչ գործը պետք է դարձնել հարմար, և նրան պետք է ընձեռել լավագույն հնարավորությունները իր սպասավորությունը կատարելու համար: Այդ սպասավորին՝ հոգիների մշակին, իսկապես պետք է լավ նայենք: Նախ՝ տանք նրան բոլոր այն արդիական հնարավորությունները, որ այսօր աշխարհում կան՝ մեթոդաբաններ, տեխնոլոգիաներ, դասագրքեր և այլն: Եվ անընդհատ բարձրացնենք դրանք: Այսինքն՝ վստահ լինենք, որ մեր հայ ուսուցիչն օգտվելու է այն բոլոր հնարավորություններից, որոնցից օգտվում են աշխարհի ուսուցիչները: Եվ այդ իսկ պատճառով մենք «Այբ» դպրոցի փորձառության վրա մեր միջազգային գործընկերների հետ ստեղծում ենք մի նոր կրթական համակարգ, որը կոչվելու է Արարատյան բակավարձիատ: Սա չպետք է շփոթել համալսարանական բակավարձիատի հետ: Սա դպրոցական բակավարձիատ է: Որպես հայ ժողովուրդ՝ մենք հավակնություն ենք ներկայացրել հայտնվելու կրթության գերազանցության համաշխարհային քարտեզի վրա և ունենալու մեր լեզվով և մեր արժեքներով, բայց համաշխարհային ամենաբարձր չափանիշներին համապատասխան կրթական համակարգ: Հիմա Քենդրիջի համալսարանի հետ վերջնական լրամշակումներ ենք կատարում, զարմանից սկսելու ենք հավաստագրման գործընթացը և հուսով ենք, որ 2015թ. ընթացքում մենք կհավաստագրվենք և որպես ժողովուրդ կունենանք մեր ազգային կրթական գերազանցության հարթակը, որը նաև կճանաչվի մեր՝ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից, հուսով ենք, որ նաև Արցախը կհետևի Հայաստանի օրինակին, և կիրառելի կլինի մեր դպրոցներում:

Ի՞նչ է իրենից ներկայացնում Արարատյան բակավարձիատը:

Արարատյան բակավարձիատը մի սինթեզ է այսօր աշխարհում գործող գերազանցության պատճառների և մեր հոգևոր-ազգային արժեքների: Մենք հետևել ենք լավագույններից լավագույնը վերցնելու օրինակին, և դրանք հատուկ աղապատացրել, հարմարեցրել ենք մեր երկրի կարիքներին և ստեղծել մեր: Մենք չենք շարժվել պատճենահանումների ճանապարհով, որն ամենահեշտ բանն է: Մենք ունենք մի ներշնչանք, որը գալիս է դպրոցի խորքից՝ մեր թարգմանիչների օրինակից: Ի՞նչ արեցին նրանք. զննեցին աշխարհի տարբեր ակադեմիաներ, սովորեցին, վերադարձան և ստեղծեցին մեր ազգային դպրոցը: Եվ այն դարձավ մեր ինքնուրույն շարունակականության յուրահատուկ ազգային-հոգևոր մշակույթի հիմք: Եվ ինչ որ առումով այն հայերի համար դարձել է եզրահաստեղծ, գոյաբանություն, որովհետև դրանցով է, որ մենք գոյատևել ենք. կորցրել ենք արտաքին մակրոհամակարգեր, պետություն, ուրիշ լծի տակ ենք ապրել, բայց ունեցել ենք շատ ուժեղ կրթություն և ամուր արժեքներ և դրանց շնորհիվ կարողացել ենք ոչ միայն գոյատևել, այլ նաև կանգնել աշխարհի մեծերի կողքին: Շատ ազգեր կան, որ կորցրել են ամեն ինչ, անգամ իրենց լեզուն. դպրոցիցների պես ազգը, որ հին եգիպտացիներն են, չկարողացան անել մի բան, որ արել են մեր սուրբ թարգմանիչները, ինչի շնորհիվ մենք կանգնել ենք աշխարհի հզորների կողքին՝ որպես ինքնուրույն ազգ և ժողովուրդ:

Այդ ներշնչանքից էլ, նրանց օրինակին հետևելով՝ փորձել ենք մի բան անել 21-րդ դարի համար, այսինքն՝ փորձել ենք նորից հավաքել լավագույնը, ինչ որ կա աշխարհում՝ առանց պատճենահանումների և ստեղծել դրա հիման վրա մեր: Որպես ժողովուրդ՝ մենք ասում ենք՝ որն է մեր արժեքը, և թե ինչ-

պիսի մարդ ենք ուզում դաստիարակել և ձևավորել: Շատ հաճախ, երբ տարբեր լսարաններում ելույթ են ունենում և խոսում են ազգային դպրոցի, ազգային արժեքների մասին, հարց են ուղղում՝ իսկ դուք գիտե՞ք՝ որոնք են այդ արժեքները, երկից տեսե՞լ եք սահմանված, ինչպե՞ս ենք դրանց տեր կանգնում: Այսօր ի՞նչ արժեքներով են դաստիարակվում մեր երեխաները, անցե՞լ է այդ մարդը համապատասխան պատրաստություն, ի՞նչ գործիքներով է անում, ինչպե՞ս է չափում, գնահատում: Ու եթե չկա հասարակական պահանջ, դպրոցներն անում են՝ ինչպես կարողանում են: Այդ բեռը դրված է ուսուցիչների վրա, մեկը՝ լավ, մեկը՝ վատ, անում է: Ուսուցիչները հիմնականում մտահոգվում են առարկայական գիտելիքների փոխանցմամբ, քան մարդու ձևավորման հիմնախնդիրներով: Եվ մենք շատ հաճախ այդ գործը թողնում ենք կրթական հաստատությունների վրա. թող նրանք դրանով զբաղվեն՝ առանց հասկանալու, թե մենք ինչ հասարակական պատվեր ենք տվել և նաև ինչ որակներով մարդ ենք ուզում դաստիարակել, ինչ պատկանելության տեր մարդ ենք ուզում դուրս գա հայկական դպրոցից:

Այս խնդիրը շատ կարևոր է Արարատյան բակավարձիատի համար: Եվ երբ ասում ենք՝ կրթության գերազանցության ազգային հարթակ, հասկանում ենք երկու կարևոր բան՝ և՛ առարկայական բովանդակությունը, և՛ մարդկային հատկանիշների ձևավորման ամբողջ գործընթացը, որը կարևորագույն խնդիրն է այսօր կրթությունում:

ԿԳՍԻ ԻՐԱՎԱՆՑՄԱՆ ՓՈՒՆԵՐ

Ծրագիրը պաշտոնապես սկսվել է 2014թ. սեպտեմբերին: Մինչ այդ բավական ինտենսիվ կերպով նախապատրաստական աշխատանքներ են կատարվել. ուսումնասիրություններ, միջազգային գործընկերների հետ փոխհարաբերությունների ստեղծում, կառավարության հետ համաձայնեցում: 2014-2016թթ. ընթացքում Արարատյան բակավարձիատն ամբողջապես լրամշակվելու, զրանցվելու և պատրաստ է լինելու 2016թ. աշնանը դպրոցներ մտնելու: Սա արվում է Քենդրիջի համալսարանի հետ միասին: Լոնդոնի կրթության ինստիտուտի հետ միասին պատրաստում ենք ուսուցիչների վերապատրաստման բոլոր ընթացակարգերը, փաստաթղթավորումը և ամենակարևորը՝ պատրաստում ենք այդ ուսուցիչներին պատրաստող ուսուցիչներին, փորձագետներին, և մինչև 2016թ. սեպտեմբեր ունենալու ենք և կրթական համակարգը և ուսուցիչների պատրաստման ինստիտուտը: 2016-ից մինչև 2019 թվականը 12 ավագ դպրոց Հայաստանում և մեկ ավագ դպրոց Արցախում ամբողջովին կանցնեն Արարատյան բակավարձիատ, այսինքն՝ այդ դպրոցների կրթական ծրագիրը կլինի Արարատյան բակավարձիատը, այնտեղ կմտնեն կամ վերապատրաստված կամ լրիվ նոր ուսուցիչներ: Այդ ընթացքում պատրաստվելու է 500 ուսուցիչ: Նրանք ստանալու են Արարատյան բակավարձիատի որակավորում, այսինքն՝ դառնալու են միջազգային որակավորման ուսուցիչներ: Իսկ մինչև այդ՝ 2016 թվականի աշուն, օրենսդրական փոփոխություններ պետք է կատարվեն, «Կրթության մասին» օրենքում պետք է արտացոլվի «միջազգային ուսուցիչ» տարակարգի կամ որակավորման հասկացությունը: 2019-ից 2023 թթ. ընթացքում Արարատյան բակավարձիատը Հայաստանում և Արցախում ընդգրկվելու է բոլոր ավագ դպրոցները: Սրանով ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում յուրաքանչյուր երեխայի հնարավորություն է տրվելու սովորել լավագույն կրթական ծրագրերով և լավագույն ուսուցիչներով:

Ծրագրի 3-րդ փուլում պատրաստվելու է ևս 1500 ուսուցիչ: Արդյունքում՝ 10 տարվա ընթացքում Հայաստանում ունենալու ենք 2000 միջազգային որակավորմամբ ուսուցիչներ:

Այժմ՝ մի փոքր ազդեցության շրջանակներին մասին:

Արարատյան բակավարձիատի որակավորման մեջ նույնպես կա երկու մակարդակ՝ Արարատյան բակավարձիատի ավագ ուսուցիչներ և ուսուցիչներ: Յուրաքանչյուր ավագ ուսուցիչ լինելու է ղեկավարը Արարատյան բակավարձիատի 10 ուսուցիչների, այսինքն՝ 10 ուսուցիչներ կապված են լինելու մեկ ավագ ուսուցիչի հետ, որը լինելու է նոր տեխնոլոգիաների, մեթոդների, բոլոր նորարարությունների տարածողը կրթական համակարգում: Եվ Արարատյան բակավարձիատի յուրաքանչյուր ուսուցիչ պարտականություն ունի (այլապես կա-

րող է իր որակավորումը կորցնել) աշխատելու 10 ոչ Արարատյան բակավարձիատի ուսուցիչի հետ՝ այդ նոր գիտելիքը, մշակույթը տարածելու և, ինչու չէ, նրանց մեջ ծրագրին միանալու ցանկություն առաջացնելու: Այսպիսով, ծրագրի ազդեցության շրջանակում 10 տարվա ընթացքում կհայտնվի 20 հազար նոր մարդ:

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԲԱԿԱՆԱԿՐԻԱՏԻ ՈՐԱՎԱԿՈՐՈՒՄ ՍՍՏԱՆԱԼՈՒ ՈՐԻՆԵՐԸ

Ովքեր կարող են մասնակցել այս ծրագրին: Նախ՝ սա կոչ է բոլոր գործող ուսուցիչներին՝ կատարելագործվելու և իրենց ուժերը փորձելու, այսինքն՝ դպրոցում աշխատող յուրաքանչյուր ուսուցիչ կարող է դառնալ ծրագրի մասնակից, եթե, իհարկե, ունի նվազագույն պահանջները: Նվազագույնը լինելու է մագիստրոսի աստիճանը (կամ նախկին բարձրագույն 5 տարվա կրթությունը) և նաև՝ մասնագիտական գիտելիքների անհրաժեշտ քննությունը: Սա կոչ է բոլոր գործող ուսուցիչներին՝ վերապատրաստվելու և այս ծրագրին մասնակցելու, մասնագիտական բարձունքների հասնելու:

Երկրորդը նոր ուսուցիչ ուղին է: Հենց այս ոլորտում տեսնում ենք հիմնական մարտահրավերները: Նպատակն է՝ երիտասարդներին

համոզել, որ դառնան ուսուցիչ, զբաղվեն շատ հարգված գործով: Ուսուցիչ մասնագիտությունը դարձնենք հարգված ոչ միայն նյութապես, այլև բարոյապես: Երբ «Այբ» դպրոցը հիմնում էինք, բոլորը մեզ ասում էին՝ հիմա ի՞նչ եք անելու, վերցնելու եք մյուս դպրոցները դատարկե՞ք, բոլոր լավ մասնագետներին քաշելու եք, տանք ձեր դպրոց և վնաս եք հասցնելու մնացած դպրոցներին: Մենք ասացինք, որ այդպիսի ճանապարհով չենք շարժվելու: Փորձում ենք ուսուցիչներ ընդունելու մի ճանապարհ երևան հանել: Գնացինք համալսարաններով շրջեցինք: Հետաքրքրվեցինք, թե որոնք են ամենավաղ ուսանողները: Առանձին-առանձին նրանց հետ աշխատանք տարանք, համոզեցինք, որ գան դպրոցում էլ աշխատեն: Հետաքրքիր սինթեզ արեցինք գիտության, մշակույթի և կրթության: Մեր ուսուցիչներից 9 հոգի իրենց թեկնածուական թեզը պաշտպանել են «Այբ» դպրոցում դասավանդման զուգահեռ:

Երրորդը երկրորդ մասնագիտություն ուղին է: Այն մարդիկ, ովքեր այլ գործերով են զբաղված, լինի լաբորատորիայում աշխատող գիտնական, արվեստագետ և այլն, երբեք չեն մտածել ուսուցիչ դառնալու մասին, թեպետ ունեն այդ որակավորումներ իրենց կրթության: Նրանց համոզեց, բերեց դպրոց: Մենք հրավիրեցինք բազմաթիվ գիտնականների ոչ միայն Հայաստանից, այլև Սփյուռքից: Հրավիրեցինք գալու ոչ թե պարզապես դաս տալու, այլև գալու մարդկային հոգիներ հեղաշրջելու, հեղափոխություն անելու: Եկան: Մեր ուսուցիչների մեծ մասը մինչ այդ դպրոցում չի դասավանդել: Ամեն կերպ փախել է դպրոցից: Բայց մեզ հաջողվեց այդ մարդկանց բերել դպրոց: Հիմա որ նրանց հարցնում են՝ որո՞նք են ձեր կյանքի ամենամեծ փորձառությունը, լավագույն էջերը, ասում են՝ «Այբ» դպրոցում դաս տալը: Մենք եկանք «Այբ», և մեր կյանքը փոխվեց:

Փոխվեց ոչ միայն այն պատճառով, որ «Այբ»-ը շատ լավն է, ո՛չ, բերեցինք և հնարավորություն տվեցինք այդ պայծառ երեխաների հետ շփվելու, երիտասարդանալու, փոխվելու: Եվ կրթությունը տալիս է այդ հնարավորությունը: Մենք ինչ-որ առումով փրկում ենք այդ մարդկանց՝ բերելով դպրոց:

Եվ այս աշխատանքը պետք է կատարենք մեծ սիրով և նվիրվածությամբ:

Մենք մի քանի մարզերում հանրային քննարկումներից հետո եկել ենք Արցախ, ամեն-

նոր նկատվում է մի հսկայական հետաքրքրություն ծրագրի նկատմամբ: Ասում են, որ նոր շունչ ենք տալիս դպրոցին, և մեծ հույսեր են կապում ծրագրի հետ: Բայց իմ կոչն է՝ միացնել մեր բոլորի ջանքերը և մեր միջից դուրս վանել անհավատությունը, թե կարող ենք մի լավ բան անել: Անհավատությունը չարորակ բան է, որ մտնելով մարդու մեջ՝ քայքայում է նրա էությունը: Առանց հավատքի հնարավոր չէ ապրել: Մենք պետք է հավատանք, որ կարող ենք իսկապես մեծ գործեր անել, և եթե հավատանք և մեր ջանքերը միավորենք, մենք կարող ենք կանգնել աշխարհի ամենահզոր ազգերի կողքին: Չկալավածեք:

ԵՐԱՋԱՆՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐԱՐԱՏ ԴՊՏՐԱՍԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քննարկման մասնակիցները հնարավորություն ունեցան իրենց հարցերն ուղղելու բանախոսին: Այնուհետև տեղի ունեցավ խմբային աշխատանք. առաջադրված հարցերի շուրջ մասնակիցներն իրենց կարծիքները հայտնեցին, որոնք, ծրագրի նախաձեռնող խմբի հավաստմամբ, կհամախմբվեն և լրամշակված իրենց արտացոլումը կգտնեն ծրագրում:

Վերջում ամփոփիչ խոսքով նորից հանդես եկավ Տեր Մեսրոպ քահանա Արամյանը՝ շնորհակալություն հայտնելով արդյունավետ աշխատանքի համար: Նորից ասաց, որ քննարկումների նպատակն է մարդկանց կարծիքները լսելով ծրագիրը համապատասխանեցնել հանրային պահանջին: Մասնակիցները նաև մատնացույց արեցին այն դժվարությունները, որոնք կհանդիպեն ծրագրի իրագործման ժամանակ: Մեսրոպ քահանան ասաց, որ իրենք զգում են ծրագրի ամբողջ պատասխանատվությունը: Բայց կյանքում որևէ լավ գործ հնարավոր չէ պատկերացնել առանց դժվարությունների հաղթահարման: Կլինի նաև դիմադրություն, բայց նաև՝ մեծ աջակցություն: Այդ աջակցությունը նա տեսավ մարդկանց հայացքներում՝ այստեղ և ամենուր: Դա զորակցության ոգին է: Մարդկանց մեջ կա ինչ-որ լավ բան անելու բարի ցանկությունը: Պետք է կարողանալ ճիշտ ճանապարհ ցույց տալ նրանց՝ այդ դրական էներգիան օգտագործելու: Նա համոզված է, որ այս ծրագիրը շատերին նման հնարավորություն կտա՝ մեկին մասնագիտանալու, մեկին այդ մասնագիտացման օգնելու, մեկին այլ ձևով նպաստելու, համախմբելու:

Ծրագրի մեջ շատ աշխատանք կա, նրան մասնակցելու կոչված են բոլորը: Երբ խոսվում է՝ ինչպես համախմբվել դպրոցների շուրջ, նա բերում է իրենց օրինակը. մի քանի մարդկանց համախմբումից ծնվեց մի ծրագիր, որը ծավալվելով՝ դարձավ մեծ շարժում, բայց չէ որ բոլորն էլ ինչ-որ դպրոցի շրջանավարտ են և կարող են համախմբվել մայր դպրոցների շուրջ: Չէ որ ոչ միայն ֆիզմաթ դպրոցի սաները (որպիսիք ծրագրի հիմնադիրներն են) կարող են համախմբվել, յուրաքանչյուր դպրոց ունի իր հայտնի անհատները, որոնք կարող են համախմբվել իրենց դպրոցների շուրջ և իրենց նպաստը բերել նրանց զարգացմանը: Այդ դեպքում իսկապես դպրոցը կդառնա հասարակական կյանքի կենտրոն, և ամենակարևորը՝ սերունդների երկխոսությունը չի դադարի:

Իհարկե, խնդիրներ շատ կան, բայց Տեր Մեսրոպը վերաբժավ խնդիրների խմորին և հանդիպումն ավարտեց այս կոչով և ցանկությունն էր, որ բոլորը զնն այս զգացողությամբ. «Առանց հավատքի որևէ բան չի կատարվում»: Հանդիպման ժամանակ հնչեցվեց ռոտայայի մասին, բայց «Ռոտայայում շատ կարևոր բան է, ուսուցիչն արագանք է, բայց անհիմաստ երազվողությունը չէ: Երազանք՝ որպես արարման պատրաստակամություն, որ պատրաստ ենք ծառայել այդ երազանքին, պատրաստ ենք մղվել գործի, գործով ամրապնդվող երազանք է: Դա շատ կարևոր է հասարակության համար: Հասարակությունը պետք է ունենա առողջ իդեալներ, դրանք պետք է համապատասխանեն իր ազգային հոգեկերտվածքին և իհարկե պետք է պատրաստ լինի ամեն օր դրա համար աշխատել: Դա կոչվում է հավատքի աշխատանք»:

Նա վստահ է, որ այդ հավատքից ծնվելու է շատ պայծառ ապագա: Նույնիսկ ամենամահավանական իրավիճակում, երբ այլևս հույս չկա, պետք է հավատալ և երբեք չընկնել անհավատության գիրկը, քանզի անհավատությունից ոչ մի բարի պտուղ մարդկության պատմության մեջ չի ծնվել:

ԽՆԿԱՐԿՈՒՄ

ՆՐԱ ԴԱՍԵՐԸ ԲՈՒՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԵՆ

Անվանի մանկավարժ Արսեն Խաչատրյանը ծնվել է 1911թ. փետրվարի 14-ին ՀՀ Գորիսի շրջանի Խնածախ գյուղում: Բարձրագույն կրթություն ստացել է Բաքվում, ավարտել է մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը և 1938թ. աշխատանքի նշանակվել Շուշիում՝ որպես մանկավարժական ուսումնարանի տնօրեն: Իր երկարամյա և բեղուն մանկավարժական գործունեության ընթացքում նա ղեկավարել է երեք ուսումնական հաստատություն՝ 1938-1960թթ.՝ Շուշիի մանկավարժական ուսումնարանը, 1960-1981թթ.՝ Շուշիի հ. 2 գիշերօթիկ, և 1981-1992թթ.՝ Խ.Աբովյանի անվան միջնակարգ դպրոցները: Ավելի քան կես դար նրա ղեկավարությամբ գործող մանկավարժական կոլեկտիվներն ամեն ինչ արել են մատակարարել հայ երեխաներին և նրանց մեջ հայի ոգին անկտրում պահելու համար:

Տնօրեն Արսեն Խաչատրյանն աստվածաշնորհ կազմակերպիչ էր: Նա ողջ էությանը եռանդ էր: Հայրենական պատերազմի դժվար տարիներն էին: Հնուտ կազմակերպիչը կարողացավ ստեղծել ուսումնաօժանդակ տնտեսություն, ստացած մթերքների հաշվին բացել ուսանողական ճաշարան, կոլեկտիվն ապահովել վառելիքով և առաջին անհրաժեշտ կենսամիջոցներով:

1946թ. շրջանավարտ Գուրգեն Պողոսյանը հիշատակում է. «Հետպատերազմյան տարիներին սովն ալեկոծվում էր Դարբասում, հատկապես՝ Շուշիում: Մենք՝ Դարբասի տարբեր ծայրերից հավաքվածներս, մեկս՝ որք, մյուսը՝ տկլոր, այս կրթօջախում վառեցինք հավատի մոմը: Ուսումնառության տարիներին մենք հազեցրինք ոչ միայն մի կտոր հացի կարտոն, այլև ուսման ծախսը: Այդ տարիներին ձևավորվեց նաև մեր ազգային ինքնագիտակցությունը»:

Ճանաչված մանկավարժը և հայրենասերը հարազատ երկրամասի կյանքում ունեցած անուրանալի վաստակի համար պարգևատրվել է երկու տասնյակից ավելի շքանշաններով, մեդալներով և պատվոգրերով: Իր մահկանացուն կնքել է 1988թ. մարտի 10-ին Շուշի քաղաքում:

Պատահական չէ, որ 2001թ. փետրվարին, նրա ծննդյան 90-ամյակի կապակցությամբ, Շուշիի հումանիտար ուսումնարանը վերանվանվել է իր ուսուցչապետի անունով:

Վաստակաշատ մանկավարժի ուսանելի կյանքի մասին փաստագրական համառոտակի տվյալները ներկայացվել են Դավթյանի «20-րդ դարի Արցախի լավագույն մանկավարժներ», Ալբերտ Խաչատրյանի «Հավերժի ճանփորդը»,

«Շուշիի մանկավարժական ուսումնարան» աշխատություններում և այլ հոդվածներում:

Շուշիի՝ Ա.Խաչատրյանի անունը կրող կրթօջախի համար նույնիսկ 20-ը նշանակվից էր և հիշարժան: Նրա տարեգրության էջերում վառ կմնա օրվա խորհուրդը: Քոլեջը նշեց 20-րդ դարի լավագույն մանկավարժ Արսեն Խաչատրյանի հարթաքանդակի բացման արարողությունը, որի հեղինակն է քանդակագործ Յուրի Յուրիևիսյանը: Հանդիսավոր բացմանը ներկա էին ԼՂՀ ԿԳ նախարար Սևակ Ասրյանը, ՄԵ հարցերի փոխնախարար Լ.Հովհաննիսյանը, Շուշիի շրջվարչակազմի ղեկավարի տեղակալ Մ.Խաչատրյանը, հասարակական ու քաղաքական

արհեստավարժ դասախոսների մի աստղաբույլ, որը պատվով իրականացրեց իր սուրբ առաքելությունը՝ թողարկելով համակողմանի զարգացած մասնագետներ, ովքեր իրենց հետ կյանք են տարել կրթօջախում ստացած գիտելիքներն ու լավագույն ավանդույթները, դարձել նշանավոր, անվանի մարդիկ՝ գիտնականներ, գրողներ, պատմաբաններ, վաստակաշատ մանկավարժներ, մշակույթի առաջավոր աշխատողներ, հայրենիքի պաշտպաններ: Այսօր էլ մեր իրականության ամենատարբեր ոլորտներում իրենց արգասաբեր գործունեությունն են ծավալում նրա շրջանավարտները և փերով հիշում իրենց ուսուցչապետին ու տնօրենին: Աշխատանք

ին:

Օրվան նվիրված խոսք ասաց նախարար Ս.Ասրյանը.

- Այսօրվա խորհուրդն իրոք ոգևորիչ է հատկապես նոր սերնդի համար, ովքեր, ուսումնասիրելով և գիտակցելով Ա.Խաչատրյանի ներդրումը ընդհանուր կրթական ոլորտի զարգացման գործում, իրենք էլ կանեն ամեն ինչ՝ պահպանելու, ստեղծելու և զարգացնելու այն նորը ու լավը, որն անհրաժեշտ է այսօրվա մեր հասարակության զարգացման համար:

Ա.Խաչատրյանի անցած ճանապարհը համառ ու քրտնաջան աշխատանքի, որոնումների երկար ու ձիգ տարիների հանրագումար է՝ լի ստեղծագործական ավյունով ու բերկրալի պահերով:

Իր արգասավոր գործունեությամբ և հարուստ փորձով ու մտաբանությամբ նրա մանկավարժության նրախտավորը՝ Ա.Խաչատրյանը, հակապակաս ավանդ ունի Արցախի դպրոցի ու մանկավարժական մտքի զարգացման պատմության անդաստանում: Եվ հիմա, երբ ազատագրված է Շուշին, գիտակցում ենք այն գործի մեծությունը, որը ձեռնարկել և իրականացրել է Ա.Խաչատրյանը:

Քոլեջի նախկին շրջանավարտ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, պրոֆեսոր, ԱՊՀ դասախոս Համլետ Գրիգորյանն իր ելույթում ևս բարձր գնահատեց Ա.Խաչատրյանի գործունեությունը: Կրթօջախի տնօրեն Արա Հայրապետյանը նշեց, որ այսօր Ա.Խաչատրյանի նախանշան ճանապարհով քոլեջի դռներով մերս է մտնում նրա երագած գալիքի սերունդը:

- Վստահ են, որ այդ սերունդը կլինի արժանի հետևորդը Արցախ աշխարհի այս հինավուրց կրթարանի լավագույն ավանդների: Հպարտ ենք, որ քոլեջը կրում է վաստակաշատ մանկավարժ Ա.Խաչատրյանի անունը: Անուս, որ կհարատևի գալիքի ճանապարհին կանգնած նորօրյա Շուշիի կրթօջախի երագուն ձգտումների, պայծառ սպասելիքների հետ:

Ամենամեծ հիշատակը, որ կարող ենք տալ Ա.Խաչատրյանին, հենց իր անունը կրող ուսումնական հաստատության հզորացումն ու առաջընթացն է:

Համոզված են, որ այդ կրթօջախը, որը նաև նախկին Ռեալական ուսումնարանի իրավահաջորդն է, և որի արմատները հին են այնքան, միշտ կունենա իր նորահունչ խոսքն ու անելիքը նաև նոր ժամանակներում,

- ասաց Ա.Հայրապետյանը:

Միջոցառումն ընթացավ կրթօջախի ասմունքի, երգի ու պարի և ժողգործիքների ինքնագործ խմբերի սաների զեղեցիկ կատարումներով:

Ալիսա ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ԱՎՈՅԻ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՈՒՅՆ ՄԵՐ ՄԵՋ Է

Այսօր հայոց ազգային դպրոցի դաստիարակության բարդ ու համալիր գործընթացում հասկանալի օրինաչափությամբ առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում աշակերտների հայրենասիրական դաստիարակությանը:

Հայրենասիրությունը ոչ թե բառերով, այլ հայրենիքը ճանաչելով և նրա համար անձնվեր գործեր կատարելով է որսնորվում: Հայրենասիրության վառ, կենդանի օրինակ է բուրբիս ցույց տվել Արցախյան ազգային-ազատագրական պատերազմի լեգենդ, ազգային հերոս, հմուտ ռազմավարագետ Մոնթե-Ալի Մեյրնյանը, ում կյանքն ու գործունեությունը դարեր շարունակ պետք է բոցավառեն սերունդներին ազգասիրությամբ ու հայրենասիրությամբ, մղեն նրանց՝ անմնացորդ նվիրումով ծառայելու ազգին, հայրենիքին:

Աշակերտների մեջ հայրենասիրական վեհ գաղափարներ ներարկելու և ամրապնդելու նպատակով Ստեփանակերտի հ.5 դպրոցում կազմակերպվում են տարաբնույթ միջոցառումներ:

Այդ նպատակին ծառայեց հերոսի ծննդյան օրը՝ նոյեմբերի 25-ին, դպրոցի մի խումբ ուսուցիչների և աշակերտների այցը ք.Մարտունի:

Ճանապարհամերձ ծառերը՝ ծյան ծանրությունից խոնարհված, ասես, իրենց խնկարկուն են անում մեծն հերոսին ու մեզ բարի ճանապարհի մաղթում:

Մեքենան շարժվում է առաջ, իսկ մենք վայելում ենք ժամանակից շուտ իր իրավունքների մեջ մտած արցախյան ծնեթը: Մեքենայում տիրող լռությունը խախտեց Լյուսյա Հարությունյանը.

- Սիրելի՛ երեխաներ, այս ճանապարհը, տեղանքը, ժայռերը ինձ գցեցին իմ հիշողության գիրկը...

Հավանաբար Լ. Հարությունյանը վերապրեց պատերազմական քրոնիկոնը և աշակերտներին պատմեց, թե ինչպես էին պատերազմի ժամանակ մարդիկ քաղաքից գյուղ էին հասնում ոտքով՝ հաղթահարելով դժվարություններ, ամեն անհնարին դարձնում հնարավոր... Իսկ աշակերտներն ուշի-ուշով լսում էին ու հարցեր տալիս: Սկսվեց աշխույժ երկխոսություն՝ հայրենասիրական թեմայով:

- Մարտակերտ բուրբերը կարողացել են ներխուժել, իհարկե, մերոց նորից ազատագրել են, սակայն Մարտունին անսասան էր, կարողացավ դիմադրել յոթ գլխանի հրեշին, - ասաց հարցասեր Անդրեյը:

- Մարտունու պաշտպանությունը կազմակերպում էր Ավոն, դրա համար թշնամին արժանի հակահարված ստացավ, - լրացրեց Նորայրը:

Ահա հերոսի հուշարձանը՝ հպարտորեն կանգնած քաղաքի հրապարակում: Կարծես այդտեղից նա հետևում է դիրքերին ու իր խորհուրդները տալիս սահմանի կանգնած զինվորներին...

Տեղացող ծյունախառն անձրևը չխանգարեց աշակերտներին՝ իրենց սրտի խոսքն ասելու հայրենաշունչ բանաստեղծություններով ու հայրենասիրական երգերով:

*Կռվում չամիչ չեն բաժանում,
Կռվում զնդակներ են պարում,
Մահը կռվում քեֆ է անում,
Չի կշտանում, չի ալարում:*

Ս.Խանյան

Այո՛, քաջ իմանալով, որ կռվում չամիչ չեն բաժանում, ազգիս հերոսը դեռևս օվկիանոսից այն կողմ քաջ գիտակցելով, որ «եթե կորցնեք Արցախը, կշոջեք հայոց պատմության վերջին էջը», առանց վարանելու հայտնվում է հայրենիքում:

*Ազատությունը յոթ տասնյակ տարի,
Կեղծիքի ծխից մաշվել է արդեն,
Հիմա Արցախը ելել է արի,
Եվ շղթաները ուզում է ջարդել:
-Իմ տեղն այնտեղ է,-Մոնթեն է ասում...*

Ս.Խանյան

Հերոսի հուշարձանի մոտ աշակերտները երգելեցին լավ սովորել, սիրել հայրենիքը, ժամանակին մասնակցել հայրենիքի պաշտպանության սուրբ գործին:

- Եվ եթե, Աստված մի արասցե, մեր դարավոր թշնամին նորից փորձի ոտնձգություն կատարել, մենք անշուշտ կհետևենք լեգենդար հերոս Ավոյի օրինակին, - միաձայն հնչեցին աշակերտների շուրթերից:

Թո՛ղ խաղաղությունն ու անկախությունը թագավորեն հայրենի Արցախ աշխարհում:

Թո՛ղ մեր մանուկները արարեն ու ստեղծագործեն խաղաղ երկնականարի ներքո:

Թո՛ղ ոչ մի մանուկ չապրի պատերազմի ահն ու սարսափը:

Եվ թո՛ղ հայ ժողովուրդը հաղթանակներ ձուլի ոչ մարտադաշտում, այլ սպորտի, արվեստի, մշակույթի և այլ բնագավառներում:

Տա՛ւ Աստված:
Միջոցառումը մեկ անգամ ևս փաստեց, որ, հիրավի, Ավոյի հերոսական ոգին մեր մեջ է:

Մարինե ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
Սյրելի Հ.Բալասանյանի անվան հ.5
հիմնական դպրոցի ՄՎԱԳՏՏ

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՍԿԵՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ 2013-2014 ՈՒՍԱՐԿԱ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

հավասարազոր իրավունքների պաշտպանության մասին:

Շրջանում սովորողների կրթության և դաստիարակության գործն իրականացնում են 674 ուսուցիչներ, որոնցից 653-ը՝ բարձրագույն, 21-ը՝ միջնակարգ մասնագիտական կրթությամբ: Սպասարկման աշխատանքներն իրականացնում են 314 հիմնական և սեզոնային աշխատողներ:

Աշխատող ուսուցիչներից 113-ը արական սեռի է, 561-ը՝ իգական:

Դասաժամերի ընդհանուր թիվը՝ 9174: Ուսուցչի միջին ծանրաբեռնվածությունը հաշվետու տարում կազմել է 13,6 դասաժամ: Առանձին առարկաներից ուսուցիչների կուտակումներ կան՝ մաթեմատիկայից, ֆիզիկայից՝ Շոշուն, Սարուշենում, հայոց լեզու և գրականությունից, դասվարներ՝ Ավետարանոցում և Իվանյանում, կենսաբանությունից՝ Խրամորթում:

Շրջանի դպրոցների մանկավարժական կարգերի պահանջարկը հիմնականում լուծված է: Առաջնորդվելով ԼՂՀ ԿԳ նախարարի հրամանով՝ մասնագետների պահանջարկ առաջանալու դեպքում, թափուր տեղի համար դաստարարվում է մրցույթ: 2014-2015 ուստարվա ուսուցչի թափուր տեղերի հայտարարություն է տրված: Ակնադրյուրի, Սղմախի, Դահրավի, Խանցքի կրթական հաստատությունների համար՝ օտար լեզու, Խրամորթի և Պատարայի՝ ֆիզիկա, Դահրավի՝ պատմություն, Խանցքի՝ քիմիա, կենսաբանություն առարկաների ուսուցչների թափուր տեղերի համար:

Հաշվետու տարում շրջանում գործել է Մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոն՝ 36 խմբակով, 380 սաների, երաժշտական դպրոց՝ 10 խմբակով 112 աշակերտների, մանկապատանեկան մարզադպրոց՝ 18 խմբակով, 251 աշակերտների, Աստղաշենի արվեստի դպրոց՝ 12 խմբակով, 88 աշակերտների ընդգրկմամբ:

Հայտնի է, որ ի շահ անհատի, հասարակության և պետության՝ անգնահատելի է նախադպրոցական ուսումնական հաստատության դերը: Համագործակցելով ընտանիքի հետ՝ այն ապահովում է նախադպրոցական տարիքի երեխաների ներդաշնակ զարգացումն ու դաստիարակությունը, առողջության ամրապնդումն ու խնամքը, լուծում ծնողների զբաղվածության հետ կապված բազմաթիվ հարցեր: Այսօր պետական նախադպրոցական հիմնարկի կարգավիճակ ունեն Այգեստանի, Ավետարանոցի, Ակնադրյուրի, Խանապատի, Խաչենի մանկապարտեզները, իսկ Ասկերանի և Խնձրիստանի հիմնարկները գործում են Ավետարանական և ՀՕՍ բարեգործական ընկերությունների հովանավորությամբ:

2015 թ. կավարտվի Ավետարանոցի մանկապարտեզի շենքի շինարարությունը, և 50 նախադպրոցականներ վերջապես կունենան հարմարավետ, ժամանակակից պահանջներին համապատասխան մանկական հիմնարկ:

Ֆրանսահայ բարերարների միջոցներով, ժամանակակից պահանջներին համահունչ, մանկապարտեզի շենք է կառավարվել Հարավ համայնքում: Նախապատրաստական խմբեր են գործում Խրամորթի, Նորագյուղի, Պատարայի, Իվանյանի, Ասկերանի կրթական հաստատություններում:

Նախադպրոցական հիմնարկներ ունենալու անհրաժեշտություն է առաջացել:

Նորագյուղում, որտեղ կան 121, Պատարայում՝ 60, Իվանյանում՝ 135, Աստղաշենում՝ 35, Շոշուն՝ 55 նախադպրոցական տարիքի երե-

խաներ: Միաժամանակ նշեն, որ հովանավորչական մանկապարտեզներում գործող շենքերն չեն բխում ծնողների շահերից: Երկարատև արձակուրդները, ամառային շրջանում հիմնարկների ժամանակավոր փակումը առաջացնում են ծնողների դժգոհությունը:

Հուլիս ամսում ԼՂՀ ԿԳ նախարարության կողմից ձևավորված հանձնաժողովը ստուգել է շրջանի Խաչենի պետական և Խնձրիստանի «Սոսե» մանկապարտեզները և աշխատանքները գնահատել բավարար:

Բարեփոխումների ներկա փուլում կրթության զարգացման որևէ ծրագիր չի կարող ինքնապատակ լինել, այն ունի իր առաքելությունը: Կրթությունն այսօր հայերիս համար անվտանգության խնդիր է: Արցախի դպրոցականը պետք է լուրջ ուշադրություն դարձնի ազգային-պետական մտածողությանն ու գործելակերպին և ձգտի ձեռք բերել նման մտածողություն, աշխատի շարունակական կրթության ձեռքբերման ուղղությամբ: Կրթական բարեփոխումներն առաջադրում են ուսուցման նոր մեթոդների կիրառում, քանի որ առանց այդ բարեփոխումների հնարավոր չէ զարգացում ապահովել:

Հաշվետու ուստարվա ընթացքում համընդհանուր տեսչական ստուգումներ են անցկացվել Իվանյանի, Քոսանու միջնակարգ և Հովսեփավանի հիմնական դպրոցներում: Իսկ թեմատիկ ստուգումներ՝ Հարավի և Ակնադրյուրի դպրոցներում: 2014-2015 ուստարում համակողմանի ստուգումներ կանցկացվեն Ավետարանոցի, Սղմախի, Հարավի, Աստղաշենի կրթական հաստատություններում:

Տեսչությունը, կարևորելով կրթական բարեփոխումների անհրաժեշտությունը, ստուգումները դարձրել է նպատակային և արդյունավետ: Համակողմանի ստուգումների նպատակն է պարզել կրթական ծրագրերի յուրացման աստիճանը, կրթության որակը, պետական կրթական չափորոշիչների պահանջների պահովումը և աջակցել վերոնշյալ գործընթացների արդյունավետ և որակյալ կազմակերպմանը, բացահայտված խախտումների սխալների, թերությունների վերացմանը, աշխատանքներում մեթոդական օգնություն ցուցաբերելուն:

Հանձնախմբի երկու կազմույթներ՝ տեսչավորված զոլոր դպրոցների արդյունքները գնահատվել են բավարար: Տեսչական ստուգումները ցույց են տվել, որ Իվանյանի մ/դ տնօրինության կողմից որոշակի աշխատանքներ են կատարվել ներդպրոցական վերահսկողության բարելավման ուղղությամբ: Ենթադրված պաշտոնական պարտականությունները տեղակալների և պատասխանատու մյուս աշխատողների միջև: Դպրոցի տնօրենի, տեղակալների, մեթոդիկավորումների նախագահների կողմից կատարված դասավորումների վիճակագրությունը վկայում է, որ բավարար դրական տեղաշարժ է գրանցվել ներդպրոցական վերահսկողության իրականացման ուղղությամբ: Դպրոցում որոշակի դրական քայլեր են կատարվել նաև մեթոդական աշխատանքների բարելավման ուղղությամբ, որոնք այս կամ այն ձևով նպաստել են ուսուցիչների մեթոդամանկավարժական, մասնագիտական որակավորման բարձրացմանը:

Քոսանու միջնակարգ դպրոցի եռօրյա տեսչական ստուգումների ընթացքում պարզել են, որ դպրոցում ապահովված է ուսումնական աշխատանքների բավարար մակարդակ, պարապմունքներն ընթա-

նում են բնականոն ռեժիմով, որոշակի հաջողություններ ունի դպրոցը առարկայական օլիմպիադաներում, աշակերտների գիտակցական կարգապահությունը բարձր է:

Հովսեփավանի հ/դ-ի մանկավարժական կոլեկտիվը իր գիտելիքների, մեթոդական և մասնագիտական պատրաստակամության շրջանակներում փորձում է ապահովել սովորողների կրթության և դաստիարակության գործի բավարար մակարդակ, ձգտում է դասավանդման ընթացքում օգտագործել նոր մեթոդներ ու հնարներ:

Սակայն վերոնշյալ դպրոցներում նկատվել է, որ մանկատանի քննարկումները անց են կացվում խիստ ձևականորեն, որոշումները բաղկացած են մեկ կետից, արտահայտվողներ չեն լինում, այն կրում է ինքնանպատակ բնույթ: Նման ձևի քննարկումները չեն կարող տալ դրական արդյունք, չեն կարող նպաստել առարկայի դասավանդման որակի բարելավմանը, ուսուցման որակի բարձրացմանը:

Հանձնարարականներ են տրվել մանկավարժներին՝ ճիշտ եզրահանգումներ անել ստուգումների արդյունքներից, դասերին ներկայանալ պատրաստ, գիտակցումով, ընդունել այն պահանջը, որ ցանկացած աշխատանք գնահատվելու է վերջնական արդյունքով: Տեսչությունը կոնկրետ ժամկետներ է նշել վերոհիշյալ ստուգված դպրոցներում թերությունները վերացնելու համար:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում շրջվարչակազմի կրթության բաժինը աշխատանքներ է տարել դպրոցներում ներքին կարգապահական կանոնները աշխատողների, այդ թվում՝ ուսումնաօժանդակ և սպասարկող անձնակազմի աշխատանքային պայմանագրերի կարգավորումը, աշխատանքների կատարման ժամանակացույցները կարգավորելու ուղղությամբ:

Ուստարվա ավարտին ԼՂՀ ԿԳ պետական տեսչության և կրթության բաժնի կողմից ուսումնասիրվել են դասավորումների քանակը և որակը:

Այդ հարցը վերլուծվել է նաև «Լուսարար» պաշտոնաթերթում՝ ԼՂՀ ԿԳ տեսչության պետ Ս.Արզումանյանի կողմից:

23 դպրոցների տնօրենների և 30 փոխտնօրենների աշխատանքներն այդ ուղղությամբ գնահատվել է «լավ», իսկ 13 տնօրենների և 7 փոխտնօրենների աշխատանքները՝ «բավարար», մեկ տնօրենի աշխատանք չի գնահատվել հիվանդության պատճառով:

Կարևորելով դպրոցի ղեկավարի դերը՝ պետք է նշեն, որ շրջանի մի շարք կրթական հաստատությունների տնօրեններ՝ Ժ.Սարգսյան (Ակնադրյուրի մ/դ), Զ.Բեգլարյան (Խնապատի մ/դ), Է.Վարդանյան (Նորագյուղի մ/դ), Զ. Հարությունյան (Շոշի մ/դ), Գ.Արզումանյան (Խնաժախի մ/դ), Ս.Գասպարյան /Սարուշենի մ/դ), Ս.Գրիգորյան (Աստղաշենի մ/դ), Կ.Մայիսյան (Ասկերանի մ.դ.), Ս.Մանգակյանյան (Խաչենի մ.դ.) իրենց դրսևորել են որպես շրջանի կրթական համակարգի լիարժեք ղեկավարներ՝ որակական անհրաժեշտ մակարդակով, ստեղծագործական մեծ ներուժով, նորամտություններին արագ արձագանքելու, կրթական ծառայությունների առանձնահատկությունները վերլուծելու կարողությամբ:

ԼՂՀ ԿԳ նախարարության կողմից իրականացվող բարեփոխումների հետևողական գործընթացները՝ համակողմանի ստուգումներ, վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպում և ատեստավորման գործընթաց, կնպաստեն

դպրոցի աշխատանքների արդյունավետության բարձրացմանը: Մարտ ամսում կազմակերպված վերապատրաստման դասընթացները, որոնց մասնակցեցին շրջանի դպրոցների առարկայական 106 մասնավարժներ, մեծապես նպաստել են մասնագիտական գիտելիքների ամրապնդմանը, մեթոդական շատ հարցերի պարզաբանմանը: Մասնակցեցին կոլեկտիվի անդամները և դաստիարակության գործի բավարար մակարդակ, ձգտում է դասավանդման ընթացքում օգտագործել նոր մեթոդներ ու հնարներ:

ԼՂՀ ԿԳ նախարարի հրամանով՝ ձևավորվել է Ասկերանի շրջանի ուսուցիչների ատեստավորման հանձնաժողով՝ նախարարության կրթության վարչության պետ Ռ.Սուսայեթյանի նախագահությամբ: Հանձնաժողովը օգոստոսի 21-24-ը ներառյալ ապահովել է կրթական հաստատությունների ուսուցիչների ատեստավորումը: Հանձնաժողովն աշխատել է անաչառ, օբյեկտիվ, մանրամասնորեն ուսումնասիրել է յուրաքանչյուր ուսուցչին տրված բնութագրերը, համընդհանուր ստուգման գնահատականը և կատարել անհրաժեշտ հետևություններ: Հանձնաժողովը միաժամանակ նշել է, որ առանձին տնօրեններ իրենց գնահատականներում ցուցաբերել են ոչ սկզբունքայինություն, տրված բնութագրերը իրենց շրայությամբ գերազանցում են մեկը մյուսին: Ժամանակն է, որ կարողանանք միկրոմով, պատասխանավորությամբ, մասնագիտական խորը կարողություններով օժտված ուսուցիչ տարբերակել անկարող, իներտ ու թույլ կարողություններով ուսուցիչից:

Սովորողների շրջանում առանձնահատուկ նշանակություն և դեր ունի ավանդական առարկայական օլիմպիադաների կազմակերպումը: Օլիմպիադան կազմակերպվել է 3 փուլով՝ ներդպրոցական, շրջանային և հանրապետական: Շրջանային փուլը կազմակերպվել է 2014թ. փետրվարի 12-14-ը: Օլիմպիադանի մասնակցելու հայտ են ներկայացրել 254 աշակերտ: Մասնակցել են 22 միջնակարգ դպրոցների և 1 հիմնական դպրոցների հիմնականում 9-12-րդ դասարանների աշակերտներ, իսկ 11-ը՝ 7-8-րդ դասարանների աշակերտներ: Օլիմպիադան կազմակերպվել է ուսումնական 12 առարկաներից, ցավոք, ինֆորմատիկայից հայտարարվողներ չկային: Օլիմպիադայի մասնակից 7-րդ դասարանի 2 աշակերտներ՝ Իվանյանի և Խաչենի միջնակարգ դպրոցներից, ինչպես նաև Ակնադրյուրի մ/դ 8-րդ դասարանի 1 աշակերտ հավաքել են բարձր միավորներ: Հանրապետական փուլին մասնակցել են 41 դպրոցականներ, որոնցից մրցանակային տեղեր են գրավեցրել և առաջին կարգի մրցանակ ու 30 հազ. դրամ ստացել Խաչենի միջնակարգ դպրոցի 12-րդ դասարանի աշակերտուհի Էլլա-րա Հայրապետյանը (ուսուցչուհի՝ Աննա Ձիվանջիրյան) պատմություն առարկայից, 3-րդ կարգի մրցանակի և 20000-ական դրամով են պարգևատրվել՝ Խնապատի մ/դ 12-րդ դասարանի աշակերտուհի Անահիտ Շահրամանյանը (ուս.՝ Սուրբայա Ղազարյան)՝ հայոց լեզու, Խաչենի մ/դ 7-րդ դասարանի աշակերտուհի Գրիգորյանը (ուս.՝ Սիրիս Մարգարյան)՝ հայ եկեղեցու պատմություն, Ավետարանոցի մ/դ 10-րդ դասարանի աշակերտուհի Անիտա Մարգարյանը (ուս.՝ Սիրիս Մարգարյան)՝ հայ եկեղեցու պատմություն առարկա-

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՍԿԵՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ 2013-2014 ՈՒՍԱՐՎԱ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

5 Ակտիվ մասնակցության համար պարզևատրվել են 12 աշակերտներ հնապատի, Ասկերանի, Նորագյուղի, Այգեստանի, Պատարայի, Ավետարանցի և Խաչենի միջնակարգ դպրոցներից:

Օլիմպիադայի եզրափակիչ փուլի արդյունքներով դիպլոմների և պատվոգրերի արժանացած 4 աշակերտների՝ Քնար Պետրոսյան (Ասկերանի մ/դ, ուս.՝ Մարելա Ավանեսյան), Յուրա Մարգարյան (Խաչենի մ/դ, ուս.՝ Արև Գրիգորյան), Արեն Ավագյան (Պատարայի մ/դ, ուս.՝ Ծովինար Արզումանյան), Էլլարա Գրիգորյան (Խաչենի մ/դ, ուս.՝ Աննա Ջիվանջիրյան) ընդունել է հանրապետության Նախագահը, արժանացրել բարձր պարգևների:

Շնորհակալություն հայտնենք և շնորհավորենք հաղթողներին, նրանց ուսուցիչներին, դպրոցի տնօրեններին, ովքեր անմնացորդ նվիրումով աշխատել և ապահովել են հաջողություն:

Օլիմպիադայի արդյունքները քննարկվել են տնօրենների ընդլայնված խորհրդակցությունում, և նշվել է, որ իր հնարավորություններից ցածր մակարդակով են հանդես եկել Աստղաշենի, Խնձրիստանի, Խրամորթի, Կարմիր գյուղի, Ազնեքի, Ծաղկաշատի մ/դ և բոլոր հիմնական դպրոցների աշակերտները, այն դեպքում, երբ նշված դպրոցներում աշխատում են իրենց մասնագիտությունների գիտակ, փորձառու ուսուցիչներ:

Ուսումնական տարվա վերջին, օլիմպիադայի և ավարտական քննությունների արդյունքների վերլուծությանը և քննարկմանը մասնակցել է շրջվարչակազմի ղեկավար Ս. Գրիգորյանը: Իր շնորհակալական խոսքն ուղղելով օլիմպիադայում բարձր միավորներ վաստակած մանկավարժական կոլեկտիվների՝ նա միաժամանակ իր դժգոհությունն է հայտնել այն կոլեկտիվների աշխատանքային գործունեությունից, ովքեր հետևողականորեն չեն աշխատում ուսման որակի, արդյունավետության ուղղությամբ, չեն ապահովում օլիմպիադայում բարձր միավորներ վաստակելու հնարավորությունը և հետևողական աշխատանքը:

Վերոնշյալ դպրոցները կրթության չափորոշիչների պահանջները, ուսումնադաստիարակչական գործընթացի որակի չափառվելը, առարկայական օլիմպիադաներում արդյունքներ չարձանագրելը, արտադպրոցական միջոցառումներին չմասնակցելու փաստը հիմք են ստեղծել քննարկման թեմա դարձնել տնօրենների կարգադրման անհամապատասխանության հարցը:

Վերոնշյալը բոլորիս զգաստացնելու, սթափ կողմնորոշվելու, զալիք սերնդի ճակատագիրը կանխորոշելու ուղենիշ է, մեր պետականության ամրապնդման, նոր ձեռքբերումների խթան:

Ասկերանի շրջվարչակազմի աշխատակազմի կրթության բաժինը աշխատանքներ է տարել ավարտական՝ 9-րդ և 12-րդ դասարանների աշակերտների, համապատասխանաբար, 147 և 97 շրջանավարտների քննությունների կազմակերպման և անցկացման ուղղությամբ: Ինչպես նախորդ, այնպես էլ հաշվետու ուստարում ձևավորվել է 4 քննակենտրոն՝ Ասկերանի, Նորագյուղի, Այգեստանի, Շոշի դպրոցներում: 12-րդ դասարանների 97 շրջանավարտներից 60-ը մասնակցել են միասնական քննություններին:

Հայոց լեզվից բարձր միավորներ են վաստակել Խնապատի, Նորագյուղի, Ասկերանի, Այգեստանի և Խաչենի, մաթեմատիկայից՝ Խնապատի դպրոցականները, ֆիզիկայից՝ Խնապատի և Նորագյուղի դպրոցականները՝ առավելագույնը՝ 13 միավոր, անգլերենից՝ Նորագյուղի, Ասկերանի, Այգեստանի, հայոց պատմությունից՝ Խաչենի, Ասկերանի, Նորագյուղի դպրոցականները:

Սակայն կենսաբանությունից դիմած 5 մասնակիցներն էլ ստացել են «անբավարար»:

Պետական ավարտական քննություններից «անբավարար» ստացած 10 աշակերտներ հուլիսի 3-7-ը ժամանակահատվածում հանձնել են վերաքննություններ և ստացել ավարտական ատեստատ: Միասնական քննությունների արդյունքով «անբավարար» են ստացել 21 աշակերտներ, որից 7-ը՝ երկու առարկայից:

Ընդհանրացնելով արդյունքները՝ հանրապետության և հանրապետությունից դուրս

բուհերում ընդունվածների թիվը հետևյալ պատկերն ունի՝

- ԱրՊՀ - 47 (առկա և հեռակա բաժիններ)
- Ազրարային համալսարան -13
- «Մեսրոպ Մաշտոց» և «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարաններ - 4
- Երևանի կինոյի և թատրոնի ինստիտուտ (ռեժիսորական) - 1
- Երևանի պետական համալսարան -1
- Կիրառական արվեստի ինստիտուտ -1
- Բժշկական քոլեջ -3
- Երաժշտական քոլեջ -1
- ՊԲ-ում ծառայության է անցել -1
- Արհեստագործական ուսումնարան -1
- Չեն տվորում -14

Ավելացնենք, որ անվճար հիմունքներով ԱրՊՀ են ընդունվել. Նորագյուղից՝ 8, Խնապատից՝ 6, Ասկերանից՝ 4 շրջանավարտներ: Պետք է նշել, որ 9-րդ դասարանների շրջանավարտներից չունենք գերազանցության նմուշի վկայական ստացողներ, էլ չեն խոսում մեղալի հավակնորդների մասին: Սա լուրջ մտահոգության տեղիք է տալիս:

Հայտնի է, որ ուսումնական հաստատության գործունեության արտաքին գնահատումն իրականացվում է դպրոցից դուրս գործող համապատասխան կազմակերպությունների կողմից: Արտաքին գնահատումը բացահայտում է ուսումնական գործընթացի ամբողջական արդյունքները, ինչպես նաև՝ առանձին առարկաների յուրացման մակարդակը: Այդ առումով ԼՂՀ ԳՊԿ-ի կողմից բավականին աշխատանքներ են տարվել ուսումնական, ինչպես ավագ դպրոցի, այնպես էլ միջին օղակի սովորողների գիտելիքների մակարդակի բացահայտման ուղղությամբ:

Ավարտական քննությունների արդյունքներին զուգահեռ ցանկանում են որոշակի տվյալներ մերկայացնել ԳՊԿ-ի կողմից տարվա ընթացքում անցկացված փորձնական քննությունների և արտաքին ստուգումների արդյունքներին մասին:

2013թ. դեկտեմբերի 4-ին ԳՊԿ-ի կողմից կազմված թեստերով շրջանի հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում անց են կացվել արտաքին ընթացիկ գնահատումներ բոլոր դպրոցների 4-րդ, 6-րդ, 8-րդ և 11-րդ դասարաններում՝ տարբեր առարկաներից, ընդգրկված էր նաև 2 մասնաճյուղ դպրոց:

Աշակերտների ընդհանուր թվից՝ 2258, գնահատումներին մասնակցել են 705 կամ 31 տոկոսը, իսկ տվյալ դասարանների (4-րդ, 6-րդ, 8-րդ և 11-րդ) աշակերտների՝ 93%: Գրավոր աշխատանքներից բացակայել են 52 աշակերտներ: Գնահատվածների 24% կամ 167 -ը ստացել է «անբավարար», որից՝

- կրտսեր օղակում՝ 35
- միջին օղակում՝ 97
- ավագ դպրոցում՝ 35 հոգի

Գրավոր աշխատանքների վերլուծություններից պարզվել է, որ «անբավարար» գնահատականները գերակշռել են անգլերեն, ֆիզիկա, քիմիա առարկաներից:

Անգլերենի գրավոր աշխատանքին մասնակցած 61 աշակերտից «անբավարար» է ստացել 33-ը, ֆիզիկայից՝ 36-ից՝ 19-ը, քիմիայից՝ 56-ից՝ 25-ը:

Գնահատվածներից 21-ը կամ 3 տոկոսը ստացել են բարձր միավորներ (9, 10), մախորդ ուստարում այն կազմել է 5,7%, իսկ մասնակիցներից 517-ը կամ 73 % ստացել է 4-8 միավոր:

Իսկ 2014թ. մարտի 3-ին անցկացրած 2-րդ ընթացիկ ստուգման համար ընտրվել են միջին օղակի 5-րդ և 7-րդ և ավագ դպրոցի 10-րդ դասարանները:

Այս անգամ գնահատումներին մասնակցել են աշակերտների ընդհանուր թվի 26 տոկոսը կամ 590-ը, կամ տվյալ դասարանների 614 աշակերտների 96 տոկոսը: Բացակայությունների թիվը բավականին նվազել է: Այս անգամ «անբավարար» են ստացել 169 աշակերտներ կամ մասնակիցների 29%, որից 118-ը՝ միջին օղակում, 51-ը՝ ավագ:

Արտաքին ընթացիկ ստուգումներն ավելի ակնառու են դարձնում սովորողների գիտելիքների մակարդակն ու իմացությունը, ինչպես նաև վստահություն է դրսևորվում մանկավարժական կոլեկտիվների հանդեպ՝ օբյեկտիվ անցկացնելու ստուգումները:

Սովորողների նախասիրությունների ուղղորդման, ազատ ժամանցի կազմակերպման գործում մեծ է մանկապատանեկան ստեղծա-

գործական կենտրոնի դերը: Խմբակներ են գործում 10 համայնքներում: Գործում են 18 անուն խմբակներ:

Ուսումնական տարվա 2-րդ կիսամյակը հազեցած էր բազմապիսի միջոցառումներով՝ ասունքի, շարադրությունների մրցույթ, մարզական առջնություններ: Այսպես, Համո Սահյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված ասունքի մրցույթին մասնակցել են ավելի քան 74 աշակերտներ, լավագույն 7 ասունքողներ մասնակցել են հանրապետական փուլին:

«Լեզու և հայրենիք» ասունքի մրցույթին մասնակցել են 48 դպրոցականներ, որից 6-ը անցել են հանրապետական փուլ:

Մեր դպրոցականները ակտիվ մասնակցել են նաև «Արցախի պոեզիա» ասունքի շրջանային մրցույթին՝ 28 աշակերտներ, որից 2 տարիքային խմբում 6 աշակերտներ մասնակցել են հանրապետական փուլին:

Շրջանի 8 դպրոցականներ ակտիվորեն մասնակցել են Շուշիում օգոստոսին կազմակերպված պոեզիային նվիրված մրցույթին:

Այգեստանի մ/դ աշակերտուհի Լիդա Սարուխանյանը գրավել է մրցանակային 2-րդ տեղը: Բերված թվերը հուշում են, որ սովորողների մոտ առանձնակի սեր է ձևավորվում պոեզիայի նկատմամբ: Ասունքի բոլոր մրցույթներին ակտիվ մասնակցել են Խնաժափի, Խնապատի, Նորագյուղի, Անաղբյուրի, Ավետարանցի, Խաչենի, Հարավի, Այգեստանի դպրոցականները:

Մեր դպրոցականները ակտիվ են հանդես եկել նաև շարադրությունների մրցույթի շրջանային փուլում: «Բանակը մեր տունն է, մեր բերդ-ամրոցը» խորագրով շարադրությունների մրցույթին մասնակցել են 19 աշակերտներ: Հանրապետական հանձնաժողովը լավագույն շարադրություններ է ճանաչել Խնապատի, Խնաժափի, Այգեստանի, Պատարայի, Իվանյանի, կրթական հաստատությունների մեկական աշակերտների աշխատանքը՝ Անահիտ Շահրամյանը (Խնապատ, ուս.՝ Ս.Ղազարյան) և Յոդիկ Բարսեղյան (Այգեստան, ուս.՝ Կ.Հակոբյան), Լիդա Միրզոյան (Խնաժափի մ/դ, ուս.՝ Նելլի Սահակյան):

2013-2014 ուստարում «Տարվա լավագույն դպրոց» է ճանաչվել Անաղբյուրի միջնակարգ դպրոցը, «Տարվա լավագույն գինղեկ»՝ Նորագյուղի միջնակարգ դպրոցի գինղեկ Արթուր Հայրապետյանը, «Տարվա լավագույն ուսուցիչ»՝ Իվանյանի միջնակարգ դպրոցի ռուսաց լեզվի ուսուցչուհի Ստելա Բարսեղյանը, «Տարվա լավագույն դաստիարակ» մրցույթին մասնակցել են միջնակարգ դպրոցի փոխտնօրեն և հանգնես եկել «Բերյե-դինգ» ինտելեկտուալ խաղի հանրապետական փուլում:

Մեր դպրոցականները մասնակցել են մարզական բոլոր միջոցառումներին և հավաքական թիմերով մասնակցել հանրապետական առաջնություններին: Ակտիվորեն են մասնակցել Ասկերանի, Նորագյուղի, Խնապատի, Այգեստանի, Խնձրիստանի, Պատարայի, Անաղբյուրի, Իվանյանի կրթական հաստատությունների մարզիկները:

2013-2014 ուստարում շրջանի հանրակրթական դպրոցների հավաքական թիմերը, ըստ մարզածների, հանրապետությունում գրավել են հետևյալ մրցանակային տեղերը՝

«Առողջ ապրելակերպ» փառատուն-1-ին տեղ
«Լավագույն մարզական ընտանիք»-1-ին տեղ (մասնակցել է ՀՀ առաջնությանը)
Վոլեյբոլ (տղաներ) -2-րդ տեղ
Վոլեյբոլ (աղջիկներ)-3-րդ տեղ
Բասկետբոլ տղաներ-3-րդ տեղ
Համըղբ (տղաներ)-3-րդ տեղ
Համըղբ (աղջիկներ) - 3-րդ տեղ:

Ժամանակի հրամայականն է, որ համակարգչային թվային տեխնոլոգիաները, ինչպես նաև համացանցը լայնորեն մուտք գործեն դպրոց ու դասապրոցես: Արդեն դպրոցում համակարգչային տեխնիկան և ինֆորմատիկան պետք է ուսումնասիրեն ոչ միայն որպես առանձին առարկա, այլև պետք է ծառայեն որպես ուսուցման միջոց: Ասկերանի, Նորագյուղի, Իվանյանի, Պատարայի, Աստղաշենի, Անաղբյուրի դպրոցներում դասապրոցեսում լայնորեն օգտագործում են համակարգչային և այլ տեխնոլոգիաները:

Ուսումնադաստիարակչական գործընթացի կարևոր բնագավառ է սովորողների ռազմախայրենասիրական դաստիարակության

հարցը, նրանց՝ հայրենիքի պաշտպանությանը նախապատրաստելը: Բանակը մեր երկրի, հասարակության ու շարժման անձնատրժանի կառույցն է, և նրա հզորությունը կախված է մեզանից՝ ինչպիսի սերունդ ենք նախապատրաստում և ինչպիսի երիտասարդներ ենք բանակ ուղարկում:

Օգոստոսի 4-14-ը շրջանի դպրոցների 68 10-րդ դասարանցիներ, 10- օրյա ժամկետում հանգստացել են ռազմամարզական «Ասպետ» ճամբարում, նրանք կարողացել են ունենցած գիտելիքները ցուցադրել էքստրեմալ պայմաններում, իրենց դրսևորել են բազմակողմանիորեն: Ճամբարի տնօրինությունը շնորհակալական նամակ է հղել բաժնին՝ Պատարայի միջնակարգ դպրոցի գինղեկ Հայկ Իսրայելյանը լավագույն դասակի հրամանատար ճանաչվելու կապակցությամբ: Շնորհակալություն է հայտնվել նաև Խաչենի, Ավետարանցի միջնակարգ դպրոցների գինղեկներ, դասակի և վաշտի հրամանատարներ Կրեթ Գրիգորյանին և Գեղամ Սիմոնյանին:

Մեր դպրոցականները սպորտային գանազան մրցումներում, ինտելեկտուալ խաղերում միանշանակ զբաղեցրել են 1-ին մրցանակային տեղեր:

Հագեցած էր դպրոցականների առօրյան ամառային ժամանակահատվածում:

Բազմաճյուղ և սակավակարող ընտանիքների 14 երեխաներ իրենց հանգստը անց են կացրել Հանքավանի «Լուսաբաց» ճամբարում, «Հայկի սերունդ» ՀԿ միջոցով՝ 5 հերթափոխով Շուշիում՝ ավելի քան 70 դպրոցականներ:

ՀՀ Սպորտի նախարարության կողմից կազմակերպվող «Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում շրջանի Ասկերանի, Խնապատի, Նորագյուղի, Իվանյանի, Անաղբյուրի, Հարավի 8 դպրոցականներ օգոստոսի 19-24-ը Ծաղկածորում մասնակցել են ճամբարի աշխատանքներին:

Հաղորթի Տող գյուղում ՀՕՄ-ի ուժերով կազմակերպված ճամբարում հանգստացել են 15 դպրոցականներ:

Հունաստանի հայ համայնքի օգնությամբ Արցախի դպրոցականների ավանդակներ դարձած հանգստի կազմակերպման շրջանակներում Հունաստանում հանգստացել են Խաչենի և Խրամորթի դպրոցների 2 աշակերտներ:

Դպրոցների տնօրինության գործունեության արդյունավետությունը պայմանավորված է գիտականորեն հիմնավորված կառավարման հետ: Մի կարևոր համագանձ էր դպրոցի աշխատանքների հստակ, անխափան գործունեությունը կախված է դեկավար-մանկավարժների նորմալ փոխհարաբերություններից, երկուստեք հանդուրժողականության դրսևորումից, սրտաբացությունից: Սակայն ընթացիկ ուսումնական տարում որոշ դպրոցներում տիրել են լարված մթնոլորտ ու լարված փոխհարաբերություն:

Ուսուցիչ-աշակերտ, ծնող-ուսուցիչ, ընտանիք-դպրոց-համայնք փոխհարաբերությունների բարելավումը, ուսուցիչների աշխատանքի և հանգստի պայմանների կարգավորումը մեծապես նպաստում են հաստատության բնականոն գործընթացին:

Տարբեր մակարդակների հանդիպումներում, խորհրդակցություններում նշվել է, որ արդյունավետ ուսուցման, որակյալ կրթության համար անհրաժեշտ են շենքային բավարար պայմաններ և նյութատեխնիկական հարուստ բազա:

Նոր ուսումնականը երկար սպասված նորակառույց, հարմարավետ դպրոցաշենքում են դիմավորել Աստղաշենի համայնքի դպրոցականներն ու ուսուցիչները:

Շրջանում 1-ին դասարան են հանձնվել 236 երեխաներ:

Վստահ են, որ բարձրացված բոլոր հարցերը, ժամանակի առումով, կգտնեն իրենց լուծումները, մանկավարժական կոլեկտիվները իրենց ջանքերը կուղղեն սովորողներին գիտելիքներով գինելուն, կյանքին նախապատրաստելուն:

Շ. ԱՐԱՐԱՅԱՆ
Ասկերանի շրջվարչակազմի կրթության բաժնի վարիչ

ՄԵՍԿՈՒՅՑ

ԱՐԱՔՍ ՄԱՆՍՈՒՐՅԱՆ. «ԵՄ ՍԻՐԱՀԱՐՎԱԾ ԵՄ ԱՐՁԱՄԻՆ»

Արաքս Մանսուրյան: Սիրված և ճանաչված օպերային երգչուհի: Ծնվել է Բեյրութում, 1947-ին Մանսուրյանների ընտանիքը տեղափոխվել է Հայաստան: Սովորել է Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնասիրանունում, ավարտել Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիան: 1970-92 թթ. եղել է Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոնի մենեջերուհի, 92-ին հրավեր է ստացել Սիդնեյի /Ավստրալիա/ օպերային թատրոնից, որտեղ աշխատում է առ այսօր, նաև դասավանդում է տեղի կոնսերվատորիայում՝ օտարազգիներին ծանոթացնելով հայկական երգարվեստին: Նրա շնորհիվ բազմաթիվ օտարազգի երիտասարդ երգիչների երգացանկերում տեղ են գտել Կոմիտասի և այլ հայ անվանի երգահանների ստեղծագործությունները: Մենահամերգներ է ունեցել Հայաստանում և արտասահմանյան մի շարք երկրներում՝ ծրագրում եվրոպական երգահանների կողքին ունենալով Կոմիտաս, միջնադարյան հոգևոր երգեր, հայ երգահանների ստեղծագործություններ: Նաև եղբոր՝ Տիգրան Մանսուրյանի ստեղծագործությունների անգլագլան մեկնաբանողն է: Սուպրանո Արաքս Մանսուրյանի վոկալի և դերասանական վարպետության մասին ժամանակին հիացմունքով են արտահայտվել ռուսաստանյան, ամերիկյան, ֆրանսիական, գերմանական, հոլանդական և այլ երկրների երաժշտարվեստի քննադատները: Բեմական շքեղ արտաբերման, ծայրի նուրբ տեմպի և ինքնատիպ վոկալ տեխնիկայի, արտակարգ երաժշտականությունը, երկի զգացմունքային մեկնաբանությունը, երգչուհու արվեստի այս յուրահատկություններն են գերում հանդիսատեսին: Նա սիրված ու ճանաչված երգչուհի է ոչ միայն Հայաստանում, այլև արտերկրում, մտնում է միայն զարմանալ, թե ինչու են պետական կոչումները շնորհվում հայ օպերային արվեստի զարգացման ճանապարհին իր նշանակալի ավանդը բերած երգչուհուն: Փարաջանովը որպես «դարերից եկած հայ ոգեղենության ազնվական ու լուսավոր մարմնավորում» է բնութագրել Արաքսի՝ հայ հոգևոր երգերի կատարումները: Նրա շքեղ արտաբերման հետ համահունչ ներդաշնակում է ներքին ազնվական և ինքնուրույն, աչքերում ցուցաբերելով բարոյություն ու ջերմությունը, որոնցով առիթուն է զրուցակցին: Հատկանշական է, որ նրա գեղեցկությանը հավասարապես գերվում են թե՛ տղամարդիկ, թե՛ կանայք: Նրա կանացի հմայքն ու մարդկային տեսակը լավագույնս է բնորոշել նկարչուհի Լավինիա Բաժբեուկ-Մելիքյանը, ով երգչուհու հինգ դիմանկար է արել. «Ինձ առավելապես հուզում են Արաքս Մանսուրյանի հոգևոր երգերի կատարումները: Դրանց ոգին է երաժշտական կատարյալ ձևը, կառուցվածքը ներդաշնակ են: Դեռևս դրանում է կատարողի բարձր արվեստը: Արաքսը գեղեցիկ է ամեն ինչում: Նրա գեղեցկությունը հարստանում է լուսավորվում է ոչ պակաս գեղեցիկ մարդկային հատկություններով՝ հմայքով, քմբշությամբ, բարոյությամբ, մեծ կուլտուրայով: Որպես նկարչուհի՝ ես հմայված եմ Արաքսի ուրույն գեղեցկությամբ և նկարել եմ նրա հինգ դիմանկարները: Սակայն համոզված եմ, որ նկարելու եմ կրկին, հիացմունքով ու սիրով»:

Մեր ժամանակի մեծանուն կոմպոզիտոր Տիգրան Մանսուրյանի 75-ամյակը վերջերս հանդիսավորապես նշվեց նաև Արաքսի՝ շնորհիվ Արաքս Մանսուրյանի և հատկապես նրա դստեր՝ Գրգորյան Վատանյակովր արտիստ, երգչուհի, Գրգորյան Վատանյակովր Ծուշան Պետրոսյանի, Արաքսի մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարության և Արաքսի պետական կամերային նվագախմբի համատեղ ջանքերի: Օպերային երգչուհին առաջին անգամ էր Արաքսի համագործակցությամբ կատարումները՝ Ջիան Գրեգորի (տեմոր), Ջերոլդ Կոկորի (կոլորատուր սուպրանո), Ռիան Սաունդերս (սուպրանո), ովքեր մասնակցեցին արաքսյան համերգին: Մենք հանդիպեցինք և զրուցեցինք սիրված երգչուհու հետ:

- Զեր ծնողները հայոց Մայր գետի անունն են շնորհել Ձեզ: Ասում են՝ մարդու անունն անպայման կապ ունի նրա ներքին էության հետ, համաձայն՞ եք:

- Որևէ մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

- Նաև միացնում է... Երբեք մեկն այդ հարցն ինձ չէր տվել. շատ ճիշտ էր ասում: Ես շատ եմ սիրում իմ անունը: Նախ՝ քանի որ շատ հայկական է, նաև ես հպարտությամբ եմ ներկայանում ուսանողներին, երբ հարցնում են, թե ինչ է նշանակում Արաքս: Ասում եմ՝ Արաքսը մեր գետն է, որը սահմանի վրա է, և բացատրում եմ նրանց, թե ինչ է գտնվում գետից այն կողմ և մեզ բաժանում է Արաքսը:

դիր Կոմիտաս կա: Զուգահեռ օպերային ցերեկայացումներ եղան: Նույն երևանում ապրած տարիներին, երբ օպերային զբաղված էի, տարին երկու-երեք համերգ էի ունենում պարտադիր և համերգներով շրջագայում էի տարբեր երկրներում, ծայնագրեցի իմ ծայնագրվող Ֆրանսիայում, Լիոնի օպերայում ինձ հատկացվեց ստուդիա (այս մասին ես երբեք չեմ խոսել, հիմա հիշեցի հանկարծ) և ծայնագրեցի կոմիտասյան տասնութ երգ, դա 1993 թվին էր:

- Պայմանագրե՞րդ տարան Ավստրալիա, թե՞ այլ հանգամանքներ:

- Պայմանագրերը՝ առաջին հերթին. 1992թ. հայ համայնքի կողմից ես հրավիրված էի Ավստրալիա՝ համերգների: Այդ ժամանակ ես ունեցա ունկնդրում Սիդնեյի օպերայում: Սիդնեյն: Նաև ինձ հետ տարել էի իմ նկարների տարբեր ներկայացումներից: Նամակ ստացա. «Շատ սիրեցինք, առիթի դեպքում ձեզ կհրավիրեմ»: 1994թ. վերջին հրավեր ունեցա՝ 1995-ի փետրվարին Տուրանդոտում Լիոնի դերը երգելու: Երբ գնացի, ամուսնության առաջարկ ունեցա, ես վերադարձա և Մարիամիս հետ գնացիք Ավստրալիա: Շուշանու մնաց այստեղ: Ասացի. «Շուշանու ջան, գնան, Տուրանդոտը երգեմ, վերադառնանք», մնացի այստեղ: Հրաշալի ամուսին ունեմ, ով մինչև այսօր՝ 20 տարի է, իմ ամեն մի հաջողությանը ուրախանում է: Հակաբողոք եզրույթս հայ է, հրաշալի անձնավորություն է, նուրբ, արտիստիկ անձնավորություն, եզրույթսում նկարչություն սովորել է Լեոնարդո դա Վինչիի անվան դպրոցում և մրցանակներ է շահել, հետո տեղափոխվել է Ավստրալիա՝ հուսալով շարունակել իր գործը, բայց ստիպված ուրիշ աշխատանքներ է կատարել: Ունի իր քիմիկատ /փորագրիչ-դիզայներ է/, շատ տաղանդավոր է բժախնիք է իր գործի մեջ, զուհազեռ նաև սկսեց նկարել: Հուսով եմ՝ շուտով կվերադառնանք Հայաստան և կիրականանան նրա երազանքը:

- Ե՞րբ կլինի վերադարձը:

- Վերադարձը միշտ իմ մեջ է, ամվերջ վերադարձ: Ամեն անգամ, Հայաստանից երբ գնում եմ, մեջ տխրություն է: Չեն ուզում տարիք շատ հասունանա, նոր գամ այստեղ. քանի ընդունակ եմ աշխատելու, քանի կարող եմ օգնել երգիչներին, ուզում եմ դասավանդել:

- Կարոտո՞ւմ եք Հայաստանը:

- Որպեսզի կարոտս սուր չլինի, ինձ տվել են աշխատանքի: Հիմա պիտի գնամ Ավստրալիա և ինքս ինձ ասում եմ՝ ո՞ր եմ գնում այդ անապատը, ինչի՞ եմ գնում, ես սիրահարված եմ Արաքսին: Երբ Շուշանու ասում էր. «Մամա, ես ուզում եմ Արաքսին ապրել, ես այնտեղ եմ ինձ լավ գտում, այնտեղ է իմ տեղը», հիմա ես հասկանում եմ: Եվ ոչ միայն ես, նաև երգիչներս: Երբ Աստված ստեղծում էր այս աշխարհը, ամբողջ սերը և ուշադրությունը տվել է Արաքսին, այսքան գեղեցկություն մի տեղ, այսքան հրաշք մի տեղ, բառ չեն գտնում ասելու՝ սիրտս ինչպես է լցված սիրով առ Արաքսի:

- Այսօր հայ երաժշտարվեստում ի՞նչն է ձեզ մոտ ավելի շատ մտահոգության տեղիք տալիս:

- Գիտեմ, որ Հայաստանում հիմա շատ երգիչներ, երգչախմբեր կան, որոնք երգում են Կոմիտաս: Ցանկությունն է, որ հայեցի երաժշտությունը ավելանա: Երբեմն երգում են, հայերեն բառեր են, բայց մեղեդին ոչ մի կապ չունի հայ երաժշտության հետ: Նախընտրելի է, որ մաքուր, հասկանալի եմ, որ ժամանակ է պետք, որովհետև դեռ շատ քիչ ժամանակ է անցել... Անկախության տարիներին բնական է, որ ազդեցություններ եղան, ազատությունը դրսից բերեց շատ էլեմենտներ: Լավ կլինի, որ ամեն արվեստագետ գիտակցի՝ առաջնայինը իրենն է, թող ամեն մեկը իր երկրի մեջ երգի իր երաժշտությունը: Մենք մերը պիտի պահպանենք:

- Ի՞նչ կամայնքի պրոպագանդան է:

- Սիրահարված եմ Արաքսին, գիտեմ՝ արցախցին ինչքան է սիրում իր հողը և միշտ հպարտանում են: Սիրոցիսուն մաղթում են ուժ, Աստուծո օրհնությունը և լույսը հավերժ լինի ձեզ վրա, որովհետև այս բնությունը, այս հողը միայն ձեզ է արժանի, ձեզ է վայել, Աստված ձեզ համար է ստեղծել, ուրեմն պահեք Աստուծո օգնությանը:

Հարցազրույցը՝
Մելանյա ՄԻԼՈՆՅԱՆԻ

Ն. ՇԻՐԱԶ - 100

ՀՈԿՐԱՆՆԵՆ ՇԻՐԱԶԻ ՄԱՐԴ - ԻՂԵԱԼԸ

Հոկիան-
նես Շիրազը
զգացմունքի
բանաստեղծ
է: Ինչ գաղա-
փար էլ ար-
տահայտում է
նա, առաջին
պլան են մղ-
վում զգաց-
մունքը, ներ-
քին ապրու-
մները, որոն-
ցով բանաս-
տեղծական
պատկերնե-
րը դառնում
են ավելի հմայիչ ու սրտամոտ: Նրա պոեզիա-
յուն մի առանձնակի տեղ են գրավում մայր
կնոջը նվիրված երգերը:

Մի կողմից հայրենի գրականության
ավանդույթի ուժը, մյուս կողմից անձնական
կյանքը՝ մեծ սերընդի նկատմամբ, մարդ-իղե-
ալի որոնումը գրողին մղել են մայրության
հետ կապված թեմայի ոլորտները:

Մորը նվիրված ստեղծագործությունները
Շիրազը առանձին գրքուկով հրատարակել է
1968 թվականին «Հուշարձան մայրիկիս» խո-
րագրով, որը, ընթերցողների կողմից ջերմ ըն-
դունելություն գտնելով, վերահրատարակվել է՝
հարստացած վեց տասնյակից ավելի նոր
բանաստեղծություններով: Հայրենասիրու-
թյուն, մայրենի լեզու, մարդասիրություն, սեր,
ընտանիք, որդեսիրություն, խիղճ, հավատ,
մայրասիրություն, կյանքի հարատևություն՝
ահա ոչ լրիվ ցանկը այն բոլոր թեմաների,
որոնք իրենց լիարժեք արտացոլում են գտել
պոետի՝ իր մայրիկին նվիրված անզուգական
գործերում:

Գրական քննադատությունը ինչ-որ շրջա-
նում Շիրազին մեղադրել է այն բանի համար,
որ իբր նա «անվերջ երգում է իր մորը»: Ար-
դարև, նա մորը նվիրված բազմաթիվ բանաս-
տեղծություններ ունի համարյա բոլոր ժողո-
վածուներում: Բայց ինչո՞ւ են տուժել այդ ժո-
ղովածուները: Ընդհակառակը, այդ թեմայով
ավելի ուժգին է հնչել նրա բնարը: Դրանցից
ամեն մեկը բանաստեղծական մի գյուտ է՝ ձևի
ու բովանդակության գեղեցիկ ներդաշնակու-
թյամբ, որ կարող է փառք ու պատիվ բերել
ամեն մի իսկական բանաստեղծի: Շիրազի
մարդ-իղեալն իր մայրն է մասնավորապես, և
մայրերը՝ ընդհանրապես: Նա մորը համարում
է լույսի շող, աղանդի մի բյուրեղիկ, որ ծա-
նաչելի է դարձնում աղանդին ընդհանրա-
պես: Եական չէ, որ մայրը փոքրիկ է: Մինույն
է, նրա գիրկը տաք է ու ջերմ, բուռնքի չափ
սիրտը՝ համապարփակ, նրանից ճառագող
ամեն մի շողը՝ մի ողջ արեգակ:

Մայրս փոքրիկ, մայրս խելո՛ղ,

Մայրս մի մայր հասարակ,
Մայրս այս մայր երկրի մեջ
Արևի դեմ մի ճրագ:

Մայրը Շիրազի երգերում բարության, սր-
բության, մարդկային առաքինությունների մի
համաձուլվածք է: Նա մորը համեմատում է
մեկ Աստծո, մեկ՝ արևի, հայրենիքի, նույնիսկ՝
կնոջ հետ: Բոլոր համեմատությունների մեջ,
սակայն, մոր սերն ստանում է բանաստեղծա-
կան վեհություն ու զգացմունքի առավելու-
թյուն, նրան կարող է հավասարվել միայն
հայրենիքի սերը: Բանաստեղծական հիանա-
լի մի նմուշ է «Կշեռքը»: Հիպերբոլիկ պատ-
կերներով ու համեմատություններով սկսվող
այս բանաստեղծությունն ավարտվում է շատ
դիպուկ ու խոր ընդհանրացումով: Մոր սերը
նա համեմատում է աշխարհի շատ մեծու-
թյունների, անգամ՝ Հիմալայի հետ, և դարձ-
յալ այն հարթում է: Կշեռքին է դնում նաև սի-
րած աղջկա սերը:

Քո սերն, իմ սիրած, քո սերն էլ դրի,
Վեր ու վար արին ճժար ճժարի,
Բայց երբ անսահման իմ հայրենիքից
Մի բուռ հող դրի,

Եկավ համբուրեց ճժար ճժարի:
Միայն հայրենիքը, հայրենիքի սերը կա-
րող է համեմատվել մոր, ապա՝ մոր սիրո հետ:
Մեկ ուրիշ բանաստեղծության մեջ նա
մայր ասելով՝ ուղղակի հայրենիք ու լեզու է
հասկանում:

Մայր հայրենիք ու մայր լեզու՝
Չեզ են խնկում՝ մորս մեջ,-
Դու գույգ տանարն իմ աստծու,

Դու պաշտամունքն իմ անչեջ:
Լավ է ասված, ու այս մասին խոսք լինել
չի կարող: Չմոռանանք մշել, որ մոր կերպա-
րը, ընդհանրապես, շատ է երգվել համաշ-
խարհային ու հայրենի գրականության մեջ,
շատ գեղեցիկ, հուզիչ տողեր են գրվել նրա
մասին, բայց Շիրազը գրել է յուրովի, իրեն,
միայն իրեն հատուկ գունագեղ պատկերավո-
րությամբ: Նա բացել է մայր կնոջ հոգու գե-
ղեցկությունները, բնավորության բարեմաս-
նություններն ու հրաշալիքները: Շիրազի պո-
ետիկայում մոր կերպարը տեսանելի է, ամբող-
ջական ու առնչման: Բանաստեղծի աշխար-
հաճանաչումը անցնում է մոր և մայրերի նե-
րաշխարհով: Մի ամբողջ աշխարհ է մայրը
նրա համար, և աշխարհի շատ երևույթներ նա
մեկնաբանում է այդ թեմայով: Հայ ժողովուր-
դը ասրել է եղեռնի դառնությունը: Այդ ծանր
զգացումը ասրել է նաև նրա մայրը: Անցել են
տարիներ, ու կաթի միջով, սերնդեսերունդ
անցել է այդ ծանր վիշտը, և բանաստեղծը
մոր միջոցով արտահայտում է կորստի ցավը,
արժևորում այդ կորուստը առողջ բանակա-
նությամբ, բանաստեղծացնում, սրբացնում
մահատակների հիշատակը՝ արտահայտելով
իր ցատունը աշխարհի անարդարություննե-
րի, աշխարհի քարտեզը ձևող ու վերածնող

հզորների դեմ: Հայոց աշխարհի կորստի մեծ
վիշտը շարունակ մորմոքում է հայրենասեր
բանաստեղծի զգայուն սիրտը, բայց ինչ կա-
րող է անել, երբ աշխարհի սահմանները սրով
են չափվում, և աշխարհի անարդարություն-
ներից հոգնած նրա խռովահույզ հոգին եր-
բեմն արդոք է կարողում ճակատագրի դառը
խաղի առաջ:

Ա՛խ, մի՞թե պիտի անպատիժ մնան
Դժոխքի արժան մեղքերն անսահման:

Բանաստեղծը այն կարծիքին է, որ, եթե
մարդը բնության միակ անկաշկանդ շարժիչ
ուժն է, ապա նրան ստեղծող, պահող, աճեց-
նող, կյանք տվող ամենահզոր արարածը
մայր կինն է: Նա է, որ աշխարհ բերելով նո-
րածնին՝ հաղթում է մահին...«Կինը մահին
հաղթող կյանքի արքայուհին է»: Վիկտոր Գյու-
գոն ասել է. կինը թույլ արարած է, մայր կինը՝
ամենահզոր:

Այդ հզորությունն է, որ ամենքին տեսանե-
լի է դարձնում Շիրազը: Բանաստեղծը լավ
գիտի, որ օջախի ծուխը հավերժ պահպանո-
ղը մայրն է, որը միաժամանակ, ինչպես ինքն
է ատում՝ տան ծառան է և արքան:

...Մայրս, մեր հացն է,

Մեր տան աստվածն է մայրս...
Շիրազի՝ մոր նկատմամբ տածած սերը
մորը կորցնելուց հետո վերածվում է անհուն
ողբերգության: Բանաստեղծի տողերում գույ-
ները թանձրանում են, խտանում, տեղ-տեղ
դառնում ռոմանտիկորեն հրաշապատում:

«Մորս մահով մոր իմացա մահն ինչ է...»:
Այսպես է վերնագրել նա իր բանաստեղծու-
թյուններից մեկը և անսահման զարմանում
նշանակում է, որ մայրը՝ Աստղիկը՝ իր սրբազան
աստվածուհին, դարձել է գերեզման: Պոետը
ուզում է հավատալ պատրանքների, երագնե-
րի, հրաշքների, միայն թե իր երկրային հարա-
զատին տեսնի կենդանի:

Այնքան երկար նայեց
Մեռած մորս պատկերին,
Որ ինձ թվաց,
Թե դողաց
Իմ անունը շուրթերին...

Մոր մահով, ասես, խախտվում է Շիրազի
հավատը վերջալույսի ու լուսաբացի հաջոր-
դականության վերաբերյալ:

Հապա ո՛ր է՝ մորս աչքերն էլ չեն բաց-
վում,

Ո՛նց հավատամ վերածնվող վերջալույ-
սին:

Նման բնույթի բանաստեղծությունների
մեջ, երբ գրողը զգում է, որ իրողությունից դժ-
վար է խուսափել ու հաշտվում է մոր մահվան
փաստի հետ, նրա պոեզիայի գույները, եր-
բեմն մեղմանում են, որոշ բանաստեղծու-
թյունների մեջ՝ վերածվում համատարած
ճերմակության, սակայն խոսում ու գունեղ
ճերմակության:

Չյուն է իջնում՝ կուտակվում,

Մորս վրա վերկից,
Ասես փետուր է թափվում
Հրեշտակի թևերից:
Գերեզմանի այս հեռվում
Մեղմ դիզվում է թախծալից,
Մորս վրա մարմարվում՝
Շիրմաքար է թվում ինձ...

Պատկերը, հիրավի, գեղեցիկ է, ամնոռաց:
Բանաստեղծը այն մտքին է, որ մեծ է հա-
վատի ուժը: Մարդու համար, թերևս, ավելի
թանկ բան չկա, քան հավատը: Մեծ է եղել
մարդու հավատը Աստծո հանդեպ դարեր շա-
րունակ. նա աղոթել է աստծուն՝ իր վերջին
հույսը կապելով նրա հետ: Բայց շատ է նսե-
մանում այդ գործը հավատը մոր սիրո կող-
քին, որովհետև՝

Աստվածներն էլ սատանաներ դուրս
եկան.

Այսպես ախպոր, քույրը քոց կղավե,
Մուրը է մնում միայն սիրտը մայրական,
Ա՛խ, լուկ մայրն է սուրբ ու վեհ:
Շիրազը իր բանաստեղծական ներշնչման
աղբյուրը համարում է մոր սերը:

Ու եթե մեռնեն,
Համբուրեք հողս մորս արցունքով,
Միայն մայրական արցունքն է անկեղծ,
Նա իմ շիրմն էլ կլցնի կյանքով,

Չէ՞ որ մոր սիրով դարձա բանաստեղծ:
Պոետի մայրերգությունը, ճիշտ է, վերա-
բերում է իր մորը, բայց հիանալիորեն իր մեջ
ընդգրկում է բոլոր մայրերի համահավաք
գծերը, նրանց մեջ եղած բնորոշը, տիպակա-
նը, մաքուրն ու մարդկայինը: Դրա համար էլ՝
քանի մայրը կա, պետք է պաշտել որպես սր-
բություն, իսկ կյանքից հեռացած մոր գերեզ-
մանի առաջ, ինչպես բանաստեղծն է ասում:

Անցողո՛ր, խոնարհի՛ր
Գլուխը քո սեզ,
Այստեղ հանգչում է
Մի բուռ տիեզերք...

Շիրազի՝ մորը նվիրված բանաստեղծու-
թյունները մի-մի գրական կոթողներ են, թանկ
ու մնայուն կոթողներ, որ ամեն մի հայի, Հա-
յաստանում լինի, Սփյուռքում, Արցախում թե
աշխարհի հայաշատ ամենափոքր վայրում,
պիտի հուզեն, սեր ու կարոտ, ուժ ու կորով
ներշնչեն դեռ երկար, շա՛տ երկար տարիներ,
դար ու դարեր:

Ասելիքն իմ ուզում են ավարտել Վարպե-
տի իմաստուն տողերով. «Շիրազը հոյակապ
դեմք է մեր պոեզիայի պառնասում, հորդա-
բուխ ու ճշմարիտ բանաստեղծ: Նրա ամեն մի
բանաստեղծություն մի գյուտ է՝ զարմանալի
պատկերներով...»

Խորհմաստ «Բիբլիականի», ծաղկաբույր
«Խջեզարթի» և մյուս պոեմների կախարհի
հեղինակը հետևողականությամբ շրջանի ամենա-
մեծ հայ լիրիկն է:
Սիջայել ԲԱՆԱՆ
Թոշակառու ուսուցիչ

ԲԱՐԵՎԱՄՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐԶ

ԼՂՀ մանկապատանեկան մարզադպրոցի
վոլեյբոլի աղջիկների հավաքականը,
Երևանում տեղի ունեցած մրցումներում գրա-
վելով առաջին պատվավոր տեղը, հնարավո-
րություն ունեցավ նոյեմբերի 9-19-ը լինելու
Ֆրանսիայում՝ ընկերական հանդիպում-
ների նպատակով:

Հանրապետության մանկապատա-
նեկան մարզադպրոցի մարզիչներ Գայա-
նե Մելքունյանի և Մելրոս Մնացականյա-
նի ղեկավարությամբ ութ սաներ բարե-
գործ-հովանավորների շնորհիվ հայտնվե-
ցին աշխարհի մայրաքաղաքում: Նրանք
հյուրընկալվեցին ֆրանսահայերի ընտա-
նիքներում: Ընկերական խաղերով հանդես
եկան Մեդոնի, Իսի Լե Մուլինոյի, Կորբու-
վայի և այլ թիմերի հետ: Գրավեցին երկ-
րորդ պատվավոր տեղը ու պարգևատրվե-
ցին գավաթով, մեդալներով, վոլեյբոլի գն-
դակներով: Ամեն ինչ բարձր մակարդակով
եր կազմակերպված. ամեն երեկո հավաք-
վում էին հյուրընկալող ընտանիքները՝ հա-
վաքականի մասնակիցներով:

Նրանց համար էքսկուրսիաներ կազմա-
կերպվեցին դեպի Եֆեյան աշտարակ, Նո-
տերդամ Դե Պարի /Աստվածամոր տաճար/,
Վերսայան պալատներ: Ճամփորդեցին Սե-
նայի վրայով և ամբողջ Փարիզով:

Այնուհետև նրանց հյուրընկալեց Մեդոնի
թաղաքապետը և նախաճաշ կազմակերպեց

նրանց պատվին:

Նոյեմբերի 16-ին մասնակցեցին Ֆրանսի-
այում գործող «Նալվասար» հայկական պա-
րի համույթի ելույթին, որը իր ազգային պա-
րերով գեղեցիկ ներկայացրին:

Այդ օրերին Փարիզում էին գտնվում
«Արցախի ծայեր» խմբի անդամները,
որոնց համերգի ունկնդիրները դարձան
նաև մեր վոլեյբոլիստուհիները: Նրանք
այցելեցին նաև Հայ Ավետարանչական և
Առաքելական եկեղեցիներ ու մասնակցե-
ցին պատարագներին:

Մեր հայրենակիցներին հյուրընկալեց
նաև Իսի Լե Մուլինոյի քաղաքապետը:
Ամենուր ջերմ վերաբերմունք, մտերմիկ
գրույց, կարոտաբաղձ հանդիպումներ...

Մի տեսակ երազ էին թվում այն տասը
օրերը, որ աղջիկները անցկացրին Փա-
րիզում: Նրանք ավելի շատ տպավորված
էին քաղաքի ճարտարապետությամբ,
մարդկանց ջերմ հյուրընկալությամբ ու
քաղաքավարությամբ, քաղաքի իդեալական
մաքրությամբ ու զեղեցկությամբ:

Նրանց երթուղին՝ Երևան-Փորիսպոլ/Կիև/-
Փարիզ և հակառակ ուղղությամբ, շատ հա-
ջողված էր, ու նրանք երջանիկ էին:

Պայմանավորվեցին պատասխան խաղով
հաջորդ տարի հյուրընկալել ֆրանսիացի
իրենց հասակակիցներին:

Այս տպավորիչ ճանապարհորդության
համար նրանք իրենց երախտագիտություն
են հայտնում ԼՂՀ սպորտի պետական կոմի-
տեին, պրն Միշել Տանկրեզին, որի անմիջա-
կան միջնորդությամբ և ֆրանսահայ բարե-
րանների միջոցներով նրանց բախտ վիճակ-
վեց լինել ֆրանսիայում:

Հատկապես երախտապարտ են իրենց
մարզիչներին՝ Գ. Մելքունյանին և Մ. Մնացա-
կանյանին, որոնք մայրական ջերմությամբ ու
հոգատարությամբ շրջապատեցին նրանց այդ
բոլոր օրերին, մեծ պատասխանատվությամբ
ապահովեցին երեխաների անվտանգությունը:

Շնորհակալություն բոլոր շահագրգիռ
մարդկանց՝ մեր սաների նվիրական երա-
զանքն իրողություն դարձնելու համար:

Ս. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ԼՈՒՍԱՐԱՐ
Հիմնադիր՝ «Լուսարար» ՓԲԸ
Ստեփանակերտ,
Հ. Թումանյան փ. 111, 94-38-99,
E-mail: gorcert@mail.ru: www.lusarar.info
Մեջբերումների եւ փաստական տվյալների ստույ-
գությունն ապահովում են հեղինակները: Թերթը
ընթերցողների հետ գրագրություն վարելու պար-
տավորություն չի ստանձնում:
Տպագրվում է Ստեփանակերտի «Դիզակ պլոս»
ՍՊԸ-ում: Տպաքանակ՝ 3140: Ծավալը՝
տպագրական 2 մամուլ:
Ստորագրված է տպագրության՝ 01.12.2014թ.:

«Լուսարար» թերթը տարածվում է միայն բաժանորդագրությամբ: